

BALATON

2012

A TÖRTÉNETI ALKOTMÁNY VÍVMÁNYAINAK IDŐSZERŰSÉGE AZ ALAPTÖRVÉNY TÜKRÉBEN

Alaptörvény R.) cikk (3) bekezdése

„Az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti hitvallással és történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni.”

Előszó

Dolgozatom témaként azért választottam az Alaptörvény R.) cikke (3) bekezdésének elemzését, mert álláspontom szerint rendkívül időszerű, aktuális kérdéseket vet fel. Különösen érdekesnek találtam, hogy a történeti alkotmány vívmányait az új Alaptörvény alkotmányértelmezési elvnek minősíti.

Magyarország Alaptörvényének R.) cikke világossá teszi, hogy az alkotmányozó számolt azzal, hogy az Alaptörvény értelmezésre szorul, és ez az értelmezés nem mechanikus munka: az értelmezéshez értelmezésre szoruló szempontokat is ad. Nem elegendő pusztán az Alaptörvény szövegét vizsgálni, emellett a szöveg „mögé kell látni”, feltárva, hogy az milyen kontextusban működik, hogyan képes érvényesülni a jogrendszeren belül, s végül, hogy az Alaptörvény alkalmazása milyen lehetséges következményekkel és tényleges változásokkal járhat.¹

Az alkotmány és az alkotmányhoz kapcsolódó egyéb jogi fogalmak, jogirodalomban történő feldolgozása igen széleskörű. Ugyanakkor egy konkrét alkotmány, illetve egy részének értelmezése az általános elvekhez képest lehet speciális. Magyarország 2011. április 25. napján elfogadott Alaptörvénye 2012. január 1-jén lépett hatályba, így ezen ideig eltelt időtartam rövidsége sem tette lehetővé, hogy az Alaptörvény értelmezéséről szakirodalmak sokasága jelenjen meg.

Dolgozatom kimunkálása során, az alapfogalmak ismertetéséhez nagy mennyiségű jogi szakirodalmat tudtam felkutatni, felhasználni, ugyanakkor azt tapasztaltam, hogy az Alaptörvény feldolgozása tekintetében igen kevés volt az elérhető, megismerhető szakirodalom. Ez vezetett arra, hogy az alkotmánnyal foglalkozó jogtudósok véleményét is kértem riportok formájában.

Az általam feldolgozott témát két nagyobb fejezetre osztottam, az elsőben általános jogtörténeti szempontok szerint próbálom - a teljesség igénye nélkül - bemutatni azon alkotmányjogi alapfogalmakat, amelyek segíthetik a második részben kifejtett, az Alaptörvény R.) cikk (3) bekezdése alkotmányjogi értelmezését.

A tanulmány készítésekor a kutatási folyamat módszereként szakirodalmak tanulmányozását és a témában jártas jogtudósok és gyakorlati jogászok riportszerű kérdezését alkalmaztam.

¹ Csink Lóránt - Fröchlich Johanna: Egy alkotmány margójára, Alkotmányelméleti és értelmezési kérdések az Alaptörvényről, Gondolat Kiadó, Budapest, 2012. 7. és 9. o.

A kapcsolódó szakirodalmak tanulmányozásán túl az ezzel foglalkozó jogtudósok és gyakorlati szakemberek által adott riportokat, interjúkat felhasználva, azokat összevetve, illetve mindezek alapján az általam kialakított kép szerint próbáltam minél sokrétűbben kidolgozni, bemutatni a választott témát.

Köszönetemet szeretném kifejezni mindazoknak, akik segítettek abban, hogy dolgozatomat elkészíthessem! A konzulensemnek és opponensemnek.

Köszönet továbbá

Dr. Csink Lórántnak Ph.D., PPKE JÁK adjunktus,
Dr. Darák Péternek, a Kúria elnöke,
Dr. Osztovits Andrásnak, kúriai bírónak,
Dr. Salamon Lászlónak, OGY Alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottság elnöke,
Dr. Szájer Józsefnek, Európai Parlamenti képviselő,
Dr. Hack Péternek, habilitált egyetemi docens, ELTE ÁJK Büntető Eljárásjogi és Büntetés-
Végrehajtási Jogi Tanszék,
Dr. Varga Zs. Andrásnak, egyetemi tanár PPKE JÁK Közigazgatási Jogi Tanszék, közjogi
legfőbb ügyész helyettes

akik időt és energiát áldoztak arra, hogy kérdéseimre adott magas szakmai színvonalú válaszaikkal segítsék munkámat.

Az Előszóban említett módszertan alkalmazása során
a riportok készítésekor az alábbi kérdéseket tettem fel a leggyakrabban:

Tesz Ön különbséget Alkotmány és Alaptörvény fogalma közt? Ha igen, mi alapján lehet megkülönböztetni?

Mit ért Ön a történeti alkotmány vívmányai és mint csak vívmány kifejezés alatt?

A vívmány fogalmának értelmezése elég szubjektív, nyelvtanilag sok mindent jelenthet. Hátránya következhet a joggyakorlatban, még pedig különböző bíróságok a jövőben más-más jelentést tulajdoníthatnak neki, így ez nem egységes bírói gyakorlathoz fog vezetni. Az Alkotmánybíróság hogyan tudja majd ezt kontrollálni, illetve esetleg ezt megakadályozni?

Az R. cikk (3) bekezdése legitimáló vagy kiegészítő érvként szerepelhet-e esetleg a későbbi jogalkalmazásban?

Miként vélekedik Ön arról az esetleges felvetésről, hogy az R. cikk (3) bekezdés által felvetődhet, hogy Magyarországnak nincs kartális írott Alkotmánya? Vagy ez ettől függetlenül is kartális Alkotmány marad?

Mely jogterületen látja Ön a vívmányok intézményesülésének lehetőségét?

A 33/2012 (VII. 17.) AB határozat tükrében a bírák elmozdíthatatlanságára hivatkozással, mint a történeti alkotmány vívmányaként történő értelmezésével egyetért-e? Ön szerint az AB értelmezése nem jelent-e egyet a nyugdíjkorhatár megváltoztathatatlanságának kimondásával egyben, ami pedig nem tartozhat a vívmányok közé?

JOGTÖRTÉNETI MEGKÖZELÍTÉS

A választott téma részletes kidolgozásához vezető út kiindulópontjaként először indokolt a kapcsolódó alapfogalmak, jogi környezet vázlatos ismertetése.

1. Alapfogalmak

1.1. Alkotmány fogalma:

Az alkotmány számtalan fogalmi meghatározása közül kiemelek néhányat, amelyek a fogalom jelentéstartalmát leginkább adhatják.

Egyrészről a jogrendszer alapvető, meghatározó ágazata, amely a politikai rendszer alkotmányos berendezkedését, a szuverenitás gyakorlását, az állami hatalom fő szerveinek működési rendjét (elnök, országgyűlés, kormány, bírói szervezet, ügyészség, önkormányzatok), alapvető szabályait foglalja magába. Továbbá az állampolgárok alapvető jogait és kötelezettségeit tartalmazza, valamint jogilag megalapozza a magánjogi viszonyokba való állami-jogalkotói beavatkozás elveit, irányait.

Másrészről az alkotmány szövege alapján működő alkotmányos-politikai rendszert értjük, azaz az egész alkotmányos kultúrát, amely az alkotmány tágabban vett fogalmába tartozik.²

Az alkotmány egy olyan alapító-formáló aktus³, amelynek léte egy konkrét, alkotmányozó döntésre vezethető vissza. Az állam által intézményesített politikai erő feltételezi a jogközösségbe integrálódott társadalmat, amely az alkotmány által nyeri el legitimitását.⁴ Az állam az alkotmány által biztosítandó legitimitás révén nyeri el működési és igazolási keretét,⁵ vagyis „egy kormány alkotmány nélkül olyan, mint a hatalom jog nélkül”.⁶

Bibó István definíciója: „Az igazi, lényeges alkotmányszabályok, alaptörvények azok, melyek az alapvető elvek megvalósításának, a jogszabályok alkotásának módját és eljárásait, a közügyekben való tanácskozást, a közfunkciók betöltését, a közfunkciók beöltését, a kormányzás hatáskörét és korlátait, a közösségi rend társadalomgazdasági alapintézményeit megszabják, s ezáltal közvetítik az alapvető rendező elvek igazoló hatását az egész szóban lévő közösségi rend, hatalmi szervezet, jogrend számára.”

Kovács István definíciója: „Az alkotmány az államjog kódexe, azaz egy adott ország államjogának legfontosabb szabályait rendszeretett formában összefoglaló törvény, (esetleg több egymással összefüggő törvény) melyet a benne foglalt szabályok jelentősége, gyakorlati realizálásának biztosítékai (ún. alkotmányos garanciák) az ország közönséges törvényei fölé emelkednek.”

Az alkotmányt különböző szempontok szerint különböztethetjük meg. A megkülönböztetés alapja lehet a fajta szerinti elhatárolás, miszerint az alkotmány lehet kartális és történeti. A

² Csink Lóránt- Fröhlich Johanna, i.m. 15.o.

³ Brogyova András: Az alkotmánybíráskodás elmélete. Budapest, 1994, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, MTA Állam és Jogtudományi Intézete, 42-43.o.

⁴ Badura Péter: Staatsrecht. Systematische Erläuterung des Grundgesetzes. 4. Kiadás, München, 2010. 12.o.

⁵ Csink Lóránt - Fröhlich Johanna: i.m. 16.

⁶ Thomas Paine: Rights of man (1791/1792) idézi: Dreier Horst: Gilt das Grundgesetz ewig? Fünf Kapitel zum modernen Verfassungsstaat, München, 2009.

történeti és kartális alkotmány közötti különbségek feltárása segít a fogalmak tartalmi megértésében.

1.2. A kartális és a történeti alkotmány közti különbségek:

Kartális (írott) alkotmány:

Egy vagy több alkotmánylevélből áll, keletkezésének időpontja ismert. A jogforrási hierarchia élén áll, létrejötté a forradalmi, radikális alkotmányfejlődésre jellemző.

Alkotmányjog területét együttesen lefedő kódex, de nem szükségszerű, hogy az összes alkotmányjogi rendelkezést (pl.: részkérdéseket: házszabály, választójogi törvény) magába foglalja. Többszöri módosítás útján hosszú történelmi időszakokon át érvényesülhet, nem kifejezetten van normaalkotó szerepe a szokásjognak.

Az alkotmányozó és a törvényhozó hatalom szétválhat egymástól. Stabilitása különféleképpen biztosítható (ma Magyarországon a minősített többség egyetértésével és akaratával lehet alkotmányt megalkotni vagy módosítani.)⁷

Történeti alkotmány:

Többféle normából áll (írott és íratlan), elsőként jelenik meg, mivel az állam és jogrend megalakulásával egy időben formálódik ki. Időben elkülönülve, egymástól függetlenül jönnek létre. Különböző szintű jogforrások alkotják. Létrejötté az ún. kompromisszumos alkotmányfejlődésre jellemző, szokásjogban él és változik.

Mindig csak új jogszabályok születnek, azok váltják fel a korábbiakat, illetve lépnek a régiek helyére, tehát a korábbi szabályok megszüntetésére hatályon kívül helyezésére kifejezetten nem kerül sor. (pl.: 1222-es Aranybulla 31. cikkelyét (ami az ellenállási jog szabályait tartalmazta) az 1687. évi IV. tv megszületéséig nem szüntették meg.)

„Sarkalatos törvénynek” is nevezték,⁸ amely hagyományosan az államelmélet legfontosabb szabályainak gyűjteménye volt, a trónörökléstől kezdve. A történeti alkotmány stabilitása a társadalmi elfogadottságától függ, megtestesíti az alkotmány jogát.⁹ A történeti alkotmány ismerete segítséget adhat az alkotmányjogi intézményrendszer természetének megértéséhez.¹⁰

Magyarországnak a kommunista diktatúra alkotmányának létrejöttéig történeti alkotmánya volt, majd 1949. augusztus 20-tól 2011. december 31-ig hatályban lévő a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény időszaka ezt a folyamatot megszakította. A történeti alkotmány jellegéből adódóan képes biztosítani a jogfolytonosságot. Magyarország történelmében azonban bekövetkezett egy jogfolytonossági hiány, ezen időszakra vonatkozóan keletkezett ürt képes és hivatott betölteni, mint egy szubszidiárius jelleggel a Szent Korona-tan. Erre tekintettel szükséges a történeti alkotmány és a Szent Korona-tan egymáshoz való viszonyának vizsgálata.

⁷ Salamon László: Az alkotmány két fajtája: a történeti és a kartális alkotmány tanulmány

⁸ Sarkalatos törvény: magyar jogban a rendszerváltás után jelent meg. Régen a kartális alkotmány mellett létező alkotmányerejű, illetve az azokat később felváltó kétharmados törvények megnevezésére szolgált. Ma ez utóbbit értjük alatta.

⁹ Dr. Salamon Lászlóval készült riport

¹⁰ Salamon László: Az alkotmány két fajtája: a történeti és a kartális alkotmány tanulmány

1.3. Történeti Alkotmány és a Szent Korona-tan viszonya:

Magyarországon a történeti alkotmányon belül a Szent Korona-tan lényegadó jellemezője, hogy a nemzet függetlenségének, végső soron az ország szuverenitásának folytonos alapjaként érvényesült.¹¹

A történeti alkotmány a vérszerződésben kifejeződő sajátos magyar hatalomszemlélet és a keresztény államfelfogás együttes érvényesülését jelenti, középpontjában a katolikus vallás felvételével összekapcsolt Szent korona tannal, ami a **Werbőczy István Hármaskönyvében** (Tripartitum) először kapott kifejezést.¹² A népszuverenitás elvének legitimációs szerepét a második világháború előtt a magyar közjogi gondolkodásban **Werbőczytől** származó Szent Korona-tan töltötte be, amely az isteni legitimációra alapozta az állami hatalomgyakorlást.¹³

Egyes értelmezések a *történeti alkotmányt a Szent Korona tannal azonosítják*. Talán azért is került így a köztudatba, mert a magyar történelmi alkotmány kifejezés az 1920-as években erősödött meg, mint eszmerendszer, a Szent Korona-tan jellemzője. A magyar történelmi alkotmány megtestesítőjeként jelenik meg. A történelmi Magyarország és a történelmi alkotmány a Szent Korona-tan szerint szinkron fogalmak.¹⁴

A *Szent Korona* egy olyan erkölcsi személyiség, amelyben az egyes nemzetrészek egésszé válnak, a nemzet teljességét és egységét hivatott szimbolizálni. Egy meghatározott területet és lakosságát különleges állami létbe helyezi.

A *Szent Korona tana* szerint az államhatalom a nemzeté, amely a kormányzást megosztja a királlyal. Király és nemzet együtt teszik ki a Szent Koronát, amely a magyar államiségnek misztikus megsemmélyesítője és az alkotmányos királyság szimbóluma.¹⁵

A magyar *alkotmányjogi-közjogi rendszerben* a Szent korona tana az a gondolatrendszer, amely „mintegy abroncsként fogja össze az alkotmányos eszmékről szóló elmélkedéseket.”¹⁶ Magyarország történelmét nem lehet megérteni a Szent Korona misztériumának és közjogi tanának tanulmányozása nélkül, hiszen a Szent Korona-eszme határozta meg a magyar politikai életet évszázadokon át.¹⁷

A magyar alkotmány egészen a XIX. Század közepéig rendi alapon nyugodott. A Szent Korona testét tevő nemzet rendekre tagozva vett részt a közhatalom gyakorlásában. A nemesség kiváltságos helyzetének megszüntetése és a jobbágyság felszabadítása 1848-ban alkotmányunk rendi jellegét megszüntette és az állampolgárok jogegyenlőségét biztosította.¹⁸ Megváltozott azonban a helyzet, amikor a közjogi irodalomban 1867 után kifejlődő alkotmánytörténeti irodalom hatása alá került és annak eredményeit kezdte dogmatikájába beilleszteni.¹⁹

¹¹ Csink Lóránt -Fröhlich Johanna i.m. 121.

¹² Zétényi Zsolt: A történeti alkotmány, Magyarország ősi alkotmánya. Magyarországi Kulturális Egyesület, Budapest, 2010.

¹³ Rixer Ádám: A történeti alkotmány helye mai jogunkban

¹⁴ Zétényi Zsolt, i.m.

¹⁵ Egyed István: Az ezeréves magyar alkotmány, Légrády Testvérek, Szeged, 1931.

¹⁶ Mezey Barna: Magyar alkotmánytörténet, Osiris Kiadó, 1995. 207.o.

¹⁷ Zétényi Zsolt, i.m.

¹⁸ Egyed István, i.m.

¹⁹ Eckhart Ferenc: Jog-és alkotmánytörténet, In: A magyar történetírás új útjai. Budapest, 1931. 279.o.

A *Szent Korona-tan és a történeti alkotmány* példát adhat arra, hogy bizonyos közösségi magatartások, hatalomgyakorlási alapszabályok és elvek a történelmi múlt ismeretlen mélységeibe visszanyúlóan határozhatják meg egy közösség gondolkodásmódját. Emellett egyesíti a kereszténységet és magyar alkotmányosság jegyében más eltérő vallásúak célját és mondanivalóját.

A *Szent Korona-tan valódi jelentését* vizsgálva, kikerülhetetlen a **szuverenitás kérdésköre**. A tan egyik döntő értéke az, hogy azokban az időszakokban is kifejezett egy meghatározó szuverenitás-igényt, amelyekben az állami függetlenség, az állami önrendelkezés objektív módon, jelentős mértékben hiányzott. A szuverenitás pontos fogalma máig sem meghatározott, mert a globalizáció, integráció hatásai folyamatosan, eltérő intenzitással alakítják ahhoz való viszonyukat.²⁰

A *Szent Korona-tan* rugalmassága²¹ minden körülmények közt biztosította az ország szuverenitása visszaszerzésének lehetőségét, illetve a közjogi hagyományaihoz való visszatérést. A történeti alkotmánynak ez a fajta nyitottsága tette lehetővé, hogy évszázadok alatt gazdag tartalommal egészüljön ki és maradjon fent.

A történeti alkotmány egyik központi intézménye évszázadokon át a *Szent Korona* volt, doktrínája pedig a *Szent Korona-tan*, amely a közhatalom gyakorlására vonatkozó alapelvek egy részét foglalta sajátos egységbe. Mindazonáltal a történeti alkotmány a *Szent Korona*-eszméhez képest szélesebb, illetve más jelentést hordoz. Tartalmát az elsősorban a közhatalom gyakorlására, illetve a Magyar Királyság függetlenségére vonatkozó, alkotmányos jelentőségűnek tekintett, történetileg eltérő időpontokban létrejött (alap- vagy sarkalatos) törvények, oklevelek, valamint a hasonló tárgyú és alkotmányos jelentőségűnek tekintett szokások jelentik. Ezek sohasem kerültek rögzítésre egy vagy több, kapcsolódó alkotmánylevélben, s az alkotmány tényleges tartalma történeti jellegének megfelelően korszakról korszakra változott.

A történeti alkotmány egyik legnagyobb erénye rendkívüli rugalmassága volt, amely nemcsak azt tette lehetővé, hogy különböző korokban magyarázza vagy igazolja az uralkodói, rendi-nemesi jogokat és hatalmat, vagy 1848 után a polgári jogegyenlőség alapjait, hanem gyakran arra is alkalmas volt, hogy olyan igényt teremtsen a hatalomgyakorlás legitimitására, amely valóságos politikai erőként jelentkezett, s sokszor valóban képes volt a központi vagy uralkodói hatalom korlátozására. Kétségtelen, hogy az „ezeréves” alkotmány fennmaradása, folytonosságának elismertetése gyakorta hallatlan kreativitást igényelt a hazai közjogászoktól, ám ez nem homályosíthatja el a hajlékonyságból eredő praktikus előnyöket. A történeti alkotmány keretei kellően rugalmasak voltak ahhoz, hogy azok között lehessen megoldani a királyi hatalom folytonosságát az uralkodóházak kihalása után is, hogy a választott királyságot az örökletes monarchia váltsa fel, hogy létrejöjjenek ma rendi intézmények, vagy hogy megvalósuljon a polgári átalakulás. Változékonysága mellett azonban voltak olyan elemei, részei, amelyeket mindig is állandónak tekintettek, s melyek nélkül nem lehetett, illetve nem érdemes *Szent Korona*-tanról beszélni.²²

Összefoglalva a *Szent Korona-tan* és a történeti alkotmány viszonyát, a *Szent Korona-tan* alapvető jellemzőinek, tartalmának ismeretében lényeges megállapítani, hogy a **történeti alkotmány fogalma**, bármely megközelítés hívei is vagyunk, **semmiképpen sem**

²⁰ Rixer Ádám: A történeti alkotmány helye mai jogunkban

²¹ A *Szent Korona-tan* mindig képes volt az egyedi körülményekhez igazodva a nemzeti szuverenitáshoz való jog alátámasztására.

²² Szente Zoltán: A historizáló alkotmányozás problémái - a történeti alkotmány és a *Szent Korona* az új Alaptörvényben (Közjogi Szemle 2011/3.) 1. o.

azonosítható a Szent Korona tanával. A történeti alkotmány lényegesen átfogóbb, szélesebb kört foglal magában, amelynek egyik állandó és alapvető eszmei alapkövét alkotja a Szent Korona-tan.

1.4. Alkotmányosság fogalma:

Az alkotmány fogalmi meghatározásától szükséges elkülöníteni az alkotmányosság fogalmát, amely a karta gyakorlati megvalósulását jelenti.

Az alkotmány szabályozási tárgya közé tartozik az alkotmányos alapértékek és a közérdek meghatározása, illetve az államiság, az alkotmány és az alkotmányosság védelme. Az alkotmányosság nem más, mint az alkotmánynak megfelelő állami hatalomgyakorlás.

Az alkotmányosság három legfőbb (alap) követelményének foglalata:

- a.) Mindenekelőtt legfontosabb, hogy az államnak demokratikus elveken nyugvó alkotmánya legyen.
- b.) Elengedhetetlen továbbá, hogy az államhatalom minden szerve, és azok minden tevékenysége mindenben egyezzen az alkotmánnyal. A jogrend minden normája formailag és tartalmilag álljon összhangban az alkotmánnyal.
- c.) Szükséges az is, hogy az állam gondoskodjon az alkotmányvédelemről. Magának az alkotmánynak, mint jogi dokumentumnak a védelme. Az állam intézményesen köteles gondoskodni az alkotmánysértések megszüntetéséről speciális és nem speciális alkotmányvédő szervek útján.

Az alkotmányosság további követelményeiként határozhatók meg az alábbiak:

- a.) Népszuverenitás, amely akkor valósul meg, ha a választójog széleskörűen tud kifejeződni és ütközhetnek vagy hatnak egymásra a különböző politikai irányzatok, csoportérdekek, helyi közösségi, foglalkoztatási érdekek.
- b.) Hatalmi ágak elválasztása, amely szerint törvényhozói, bírói, végrehajtói hatalom elválasztva kölcsönösen együttműködve működik.
- c.) Jogállamiság, ahol a polgár ki tudja számítani cselekedeteinek következményét, mindent a törvények szabnak meg és a jogbiztonság érdekében az állam is a törvényeknek van alávetve.
- d.) Jogegyenlőség, miszerint a jogokat azonosan biztosítják és a kötelezettségek viselése az emberi méltóságot nem sértő vagy indokolatlan megkülönböztetése nélkül betartatják.
- e.) Alapvető emberi jogok intézménye, amely egy általános alkotmányos elv, érvényesülése ellenőrizhető.

1.5. Az alkotmány funkciói:

Az alkotmány szabályozási tárgyát követően röviden ismertetném a legfontosabb funkcióit, melyek a következők:

- a.) A Legitimációs, politikai rendszert és állami főhatalmat testesíti meg.
- b.) Deklaratív, jogilag a társadalmi, gazdasági és politikai berendezkedésének alapintézményeit foglalja magába.
- c.) Védelmi funkció, amely a társadalmi rendre, vállalkozás szabadságára, politikai intézményekre terjed ki.
- d.) Alapjogok biztosítása, amely az állampolgárok gazdasági, szociális és kulturális jogait, politikai és szabadságjogait, illetve azok korlátait és biztosítékait vonja magába.

- e.) Diszkrimináció tilalma, amely az állampolgárok egyenjogúságát jelenti.
- f.) Szuverenitás megerősíti a nemzetközi szerződések és az államok közti együttműködés alapelveinek tiszteletben tartását, kinyilvánítja az államterület sérthetetlenségét, rendelkezik a felségjelvényekről.
- g.) Szabályozza a kormányformát: kormányzás szervezete, kormányzati szervek feladatai, hatásköre és felelőssége.
- h.) Megállapítja a közigazgatást: funkciói, szervezete, törvényességi felügyelete.
- i.) Biztosítja a helyi autonómiát: helyi és területi önkormányzatok önállósága, helyi közösségek működése.
- j.) Rögzíti a hatalommegosztás elvét, azaz az igazságszolgáltatást: bírói szervezet felépítése, bírói függetlenség, törvényesség érvényesülésének biztosítékai.
- k.) Meghatározza az alkotmányosság védelmét: az alkotmány megtartásának jogi biztosítékai.

1.6. Alkotmány - Alaptörvény egymáshoz való viszonya:

Az Alaptörvény és az Alkotmány viszonyát többféleképpen lehet meghatározni, megkülönböztetni egymástól. Ennek azért is van különös jelentősége, mert Magyarország történetében első ízben az alkotmányjogi szabályok alaptörvény elnevezés alatt kerültek elfogadásra.

A nemzetközi gyakorlatban azokat a szabályokat, amelyek az alapvető jogokat, és az állam működését szabályozó, a jogrend többi törvényétől az elfogadás módjában különböző alapvető szabályokat Alkotmánynak szokták nevezni. Ahol ettől eltérnek – mint pl. Németországban – ott ennek valamilyen elvi oka van. (Németország esetében az ok az ország megosztottsága volt, az újraegyesítés után pedig már nem akartak változtatni.) Azzal, hogy a magyar alkotmányt megalkotói „alaptörvénynek” nevezték szintén üzeni akartak.

Az elnevezés értelmezésének egyik lehetséges megoldása, hogy a jogalkotó azt sugallja, hogy az „Alkotmány” az több mint a törvényalkotó által elfogadott Alaptörvény, mivel az csak része a történeti alkotmánynak, a valódi Alkotmány pedig a történeti alkotmány és az alaptörvény együtt.²³

A megkülönböztetés a hatályos jog fogalma alapján egyértelmű: az Alkotmány az 1949. évi XX. törvény 1989. évi XXXI. törvénnyel alapjaiban elvégzett revíziója eredményeként létrejött, majd több tíz módosítással megváltoztatott szövege, amely 2011. december 31-éig volt hatályban, mint a magyar belső jogrend alapja. Az Alaptörvény pedig az Alkotmányt felváltó, 2012. január 1-jén hatályba lépett új alkotmány.²⁴

Az alkotmány az 1949 előtti magyar történeti hagyomány szerint több, különböző korokban megfogalmazott dokumentumból, a joggyakorlatból, szokásjogból, gyakran íratlan, de közösen vallott elvekből, a jogirodalom munkáiból álló gyűjtemény. Mivel Magyarországnak 1949-ig nem volt kartális alkotmánya, az alkotmány kifejezés a fent vázoltakat fedte le. Az 1949-ik évi XX. törvény kisajátította, eredeti történeti jelentésétől megfosztotta az alkotmány kifejezést. (Megjegyzem, tartalmi értelemben sem volt modern alkotmánynak tekinthető, mert nem felelt meg sem az emberi jogok tiszteletben tartásának, sem a demokrácia, a hatalmak elválasztása elveinek sem.)

²³ Dr. Hack Péterrel készült riport

²⁴ Dr. Varga Zs. Andrással készült riport

Az Alaptörvény, amint neve is mondja egy egységes dokumentum, ami alapja, vagy más Kelsen-i nézőpontból csúcsa formális jogrendszerünknek. Része egyben az alkotmánynak is, de kevesebb annál.²⁵

Az alkotmány és az Alaptörvény egymáshoz való viszonya értelmezésében az Alaptörvényt egymás szinonimájaként nem tudom elfogadni, hanem értelmezésem szerint Magyarország alkotmányának a neve az Alaptörvény. A német és a finn alkotmány is az Alaptörvény kifejezést használja.²⁶

Az új címnek nincs jelentősége, historizálási oka van. Elképzelhető olyan verzió is, hogy a minta a német (eredetileg nyugat-német, 1949-es) Grundgesetz volt, mely – elnevezésében is – szakítani kívánt a weimari alkotmány örökségével, hiszen annak talaján kerülhetett sor Hitler hatalomra jutására- vélekedik Móré Sándor.²⁷

A történeti alkotmánynak meghagyja az alkotmány fogalmat az R.) cikk (3) bekezdésében, amely annak vívmányait foglalja magába. Ezen értelmezést elfogadva Magyarország alkotmánya helyett, az alaptörvény kifejezést használja, amely a hatályos jogot foglalja magába. Ennek következtében, hogy az új dokumentum alaptörvény elnevezést kapta, így nem él vissza az alkotmány szó történelmi fogalmával.

1.7. Alkotmánymódosítás

Az alkotmány nem egy statikus, megváltoztathatatlan törvény, szükséges megfelelő szabályozással lehetőséget biztosítani arra, hogy teljesen új létrehozatala nélkül is a meglévő fejlődhessen. Ennek eszköze az alkotmánymódosítás.

Az alkotmánymódosítás, a fennálló jog keretei közt kíván maradni, alkotmány felhatalmazása, illetve annak legitimációs bázisán nyugodva kíván változtatást eszközölni az alkotmányon. De nem jön létre új alkotmány, csak biztosítja az alkotmány továbbélését, kontinuitását.

1.8. Alkotmányértelmezés:

Az alkotmányfejlődést szabályozás nélkül elősegítő eszköz az alkotmányértelmezés. A jog egyik legfontosabb privilégiuma a *fejlődőképesség*. A benne foglalt rugalmasság abból fakad, hogy a jogalkotó egy természetszerűleg nyitott eszköz –a szöveg – révén kifejezett „*alkalmazási felhasználást*” adott a jogalkalmazónak arra, hogy a benne foglalt jelentéstartalmat az állampolgárok legkülönlegesebb eseteire nézve érvényesítse. Az alkalmazhatóság feltételeinek hiánya az értelmezés révén egy bizonyos fokig kiküszöbölhető.

Az alkotmányértelmezés gyakran *sajátos érvelést igényel*, e sajátos tárgyának jellemzői miatt:

1. az alkotmány normahierarchia csúcsán helyezkedik el
2. önigazoló norma, érvényességéhez nem kell másik igazoló norma
3. elvont, absztrakt szabályokat tartalmaz
4. legitimációs és integratív funkciót kell betöltenie, amely a benne foglalt rendelkezések feltétlen érvényesülése folytán a jogrend védelmét célozza.²⁸

²⁵ Dr. Szájer Józseffel készült riport

²⁶ Dr. Osztovíts Andrásal készült riport

²⁷ Dr. Móré Sándorral készült riport

²⁸ Csink Lóránt - Fröhlich Johanna i.m. 69.

Az alkotmány értelmezésének mibenléte egy bizonyos alkotmányfelfogás függvénye.²⁹ Az alkotmány nem csak normahierarchia csúcsa, hanem a társadalmi együttélés kerete is. Egy tisztán jogi dokumentum, amelynek a legerősebb normatív érvényesülési ereje van. Több alapelv típusú normát foglal magába, mert mindenkinek saját magára nézve el kell fogadnia és egy országnyi jogvitának megoldására való megoldást kell feltételeznie. Ettől magasabb norma nem létezhet, ezért az értelmezésnek visszavezethetőnek kell lennie az alkotmány szövegére. Így a jogon túli, erkölcsi vagy társadalmi normára való hivatkozás nem megengedett. Az alkotmányértelmezés során érvényesített többletérvek az alkotmány önigazoló és önvédő karakteréből következnek.

Az alkotmányértelmezés egyes módszerei közül általánosságban a **nyelvtanira** térnék ki bővebben. Hiszen a vizsgált R. cikk (3) bekezdésben a „vívmány” kifejezést is többféleképpen lehet értelmezni.

Szinte minden jogszabály megértésének kiindulópontja a nyelvtani értelmezés. A *jogszabályszoveg a kommunikáció eszköze*, mivel az alkotmány szövege nem csak alkotmányjogászoknak szól. A szöveg környezetéből fakadóan nyitott, vagyis más és más helyzetekben mindig más jelentéstartalmai jutnak szerephez. Ha szöveg e természetét elfogadjuk, és a jogbizonytalanság elkerülése érdekében bizonyos szabályok mentén hagyjuk csak érvényesülni, az általa nyújtott előnyök is meghatározóvá válhatnak.

Az Alaptörvény egyik nagy előnye, hogy tömör, szabados, és összefoglalt ismereteket közvetít a közösségi létszintek legalapvetőbb és megkerülhetetlen elveiről.³⁰ A hétköznapi ember csak akkor akarja megismerni legtöbb esetben a jogot, ha „az elfogadott értékek és mindennapiság közt szakadék keletkezik”.³¹ Emiatt is történt az a kormányzati törekvés, hogy 2012. január 1-én hatályba lépő Alaptörvényből minden állampolgár kapjon kézhez egy példányt.

1.9. Jogfolytonosság problémája az Alaptörvény értelmében:

Erre a kérdésre érintőlegesen az 1.2. pont alatt a történeti alkotmány fogalmi meghatározása körében már korábban tettem kitérő utalásokat.

A jogfolytonossági probléma megértéséhez segítséget adhatnak az előzetesen megfogalmazódó kérdésfeltevések.

Pl.: Mitől új egy alkotmány? Mikor kezdődik egy alkotmányos korszak? Hogyan valósulnak meg ezek az Alaptörvényben?

A történeti alkotmány és az írott alkotmánytörvények közt éles a különbség e téren. Az **ún. ezeréves magyar alkotmány** mindig új alapvető törvényekkel folyamatosan bővül és alakul, mert a régi részei aktualitásukat elveszítik. Az Alaptörvény ugyan kimondja, hogy a történeti alkotmány vívmányaira tekintettel kell értelmezni, de ez alatt természetesen csak a ma használható vívmányokat érti. A vívmányok kezdeti, kiindulási időpontjai tekintetében a jogtudósok különböző álláspontot foglalnak el. Többek között Sólyom László szerint ezek 1990 óta alakultak ki. Az Alkotmánybíróság pedig azóta úgynevezett történeti alkotmányt ír. A jogértelmezőnek tehát nem a Pragmatica Sanctio-hoz vagy Szent István törvényeihez kell fordulnia. Míg mások szerint találhatók sokall régebb óta érvényesülő általános, jelenkorban

²⁹ Takács Albert: A jogértelmezés alapjai és korlátai, Jogtudományi Közlöny, 1993. 121.o.

³⁰ Rixer Ádám: A történeti alkotmány lehetséges jelentéstartalmai. Jogelméleti Szemle, 2011. 3.sz.

³¹ Lányi András: Az írástudók áru (vá vá)lása, Budapest, Magvető, 1988.

is érvényesülő jogelvek, jogintézmények. A lényeg, hogy a történeti alkotmány ma már elavult rendelkezései alapidokumentumként fenn maradnak, attól függetlenül, hogy nem helyezték hatályon kívül azokat, az újbóli alkalmazásra a mai ember jogi értékrendjébe azonban soha többé nem lehet beleemelni.

Míg az **írott, ún. kartális alkotmánynál** a hatálybalépés időpontja meghatározott, amelyben a régi alkotmány hatályát veszti. Ugyan az írott alkotmány is követi a társadalmi igényeket, így a történeti alkotmányhoz hasonlóan az alkotmányos kultúra³² folyamatos. Amely attól függ, hogy a kialakult alkotmányos kultúra mennyire bizonyul életerősnek, mennyire tudja az új Alaptörvény gyakorlati megvalósulását befolyásolni.³³

Az **alkotmányhoz való hűség** biztosítja az alkotmány folytonosságát, azaz a jogfolytonosságot. Az alkotmány módosítását csak törvényes úton, alkotmányos eszközökkel lehet elérni. A forradalmi eszközökkel való megvalósítása csak akadályozhatja az alkotmány érvényesülését, de nem szünteti meg az érvényét. Így a jogfolytonosságot és a jogi intézményeket helyre kell állítani, és onnan folytatni, ahonnan abbamaradt. Ez a történeti alkotmány továbbélését jelenti.

A **jogfolytonosság megszakítása** a közjogi hagyományoktól az 1849-1867-es időszakban annak köszönhető, hogy az ország a kiegyezés után nem volt szuverenitása teljes birtokában. A Szent Korona tana szolgálta a visszatérés alapját. Mivel a Szent Korona tana nem hatálytalanítható, így a jogfolytonosság elve sem. Éppen ezért lett a jogfolytonosság garanciája a Szent Korona-tan hatálytalaníthatatlansága.³⁴

A történeti alkotmánnyal való végleges szakításnak tűnt az 1919-es Tanácsköztársaság, amikor közzétették az Ideiglenes Alkotmányt, majd azt alkotmánynak el is fogadták.

A történeti alkotmánynak előfeltétele a jogfolytonosság követése, mivel csak ott működhet, ahol van kapcsolódás a szokásjogi alkotmányfejlődéssel és az alkotmányos kontinuitás töretlen.

Megkülönböztethetünk **alaki** és **anyagi jogfolytonosságot**.

Az **alaki** az alkotmányt csak arra feljogosított tényezők, az alkotmányban meghatározott módon, a törvényes úton változtathatják meg, a változtatás tartalmától függetlenül.

Az **anyagi**, a meglévő intézményekből, alkotmányos berendezkedésből, az alkotmány fejlődési irányából kell kiindulnia, amely a szerves fejlődést biztosítani képes.³⁵

Az Alaptörvényünk Átmeneti rendelkezésének 5. cikkében:

„Az Alaptörvény hatálybalépése nem érinti a hatálybalépése előtt alkotott jogszabályok, kibocsátott közjogi szervezetszabályozó eszközök és állami irányítás egyéb jogi eszközei, meghozott egyedi döntések, valamint vállalt nemzetközi jogi kötelezettségek hatályát.”

Amelyet összevethetünk a Nemzeti Hitvallásban fogalmazottakkal:

„Nem ismerjük el az 1949. évi kommunista alkotmányt, mert egy zsarnoki uralom alapja volt, ezért kinyilvánítjuk érvénytelenségét.”

³² Az alkotmányos jogi kultúrára tanulmányomban nem térek ki bővebben.

³³ Súlyom László: Alkotmány és alkotmányos kultúra Magyarországon

³⁴ Kocsis István: A Szent Korona tana, Püski Kiadó, 1995

³⁵ Csink Lóránt - Fröhlich Johanna i.m. 126.

Komoly vita bontakozott ki az alkotmányjoggal foglalkozó jogtudósok közt a tekintetben, hogy az 1949-es alkotmány hatályon kívül helyezéséről kellett volna-e rendelkezni az Alaptörvényben. Azok álláspontját osztom, akik szerint a Nemzeti Hitvallásban az 1949-es alkotmány érvénytelenségének kinyilvánítása miatt, az nem tekintendő alkotmánynak, így hatályon kívül helyezésére sem volt szükség. Az Alaptörvény történeti alkotmányhoz visszanyúló hagyománya pedig biztosítja, hogy egyedi jogi aktus nélkül az új hatályba lépése lerontja a régieket, helyükbe lépnek az új szabályok.

Akkor arra a következtetésre lehet jutni, hogy olyan (segéd) fogalmak bevezetési is szükségessé válhat a mai hatályos és lényeges életviszonyokat szabályozó, de az 1990 előtti időkben keletkezett jogszabályok Alaptörvényhez való viszonyának „minősítésére”, mint amilyen pl.: a látszólagos anyagi jogfolytonosságé, esetleg a nem alaptörvényi szintű jogfolytonosságáé (!) stb.³⁶

Mindazon által, ha az Alaptörvény R cikkének (3) bekezdését jobban megvizsgáljuk, rájöhethetünk, hogy jogfolytonosság jelen van. Hiszen a vívmány kifejezéssel utal arra, hogy az előre vivő dolgokat, az időtálló értékes intézményeket vagy szabályozásokat érti ez alatt. Ugyan a jogalkotó nem sorolja fel taxatív, hogy mik tartoznak ide, de ez a jogértelmező feladata, azaz Alkotmánybíróságé.³⁷ Ezen kérdéskört bővebben a következő fejezetben fejtem ki.

1.10. Az Alaptörvény egy „természetjogiasuló Alaptörvény”?

A legtöbb válaszadó szerint, a gyakorlatban biztosan nem, ám elméleti szinten elképzelhető. A természetjognak a jogalkotásnál lehet jelentősége, a bírói jogértelmezésnél nincs. A gyakorlati életben a jogszabály mindig és mindennél erősebb. Mindemellett a kontinentális jogrendszerre nem jellemző.³⁸

Amikor azt vizsgáljuk, hogy mi is a történeti alkotmány szűk keresztmetszete, legbensőbb fogalmi magva, úgy a válaszok között megjelenhet a Szent Korona-eszme, a szuverenitás-eszme, ám az új Alaptörvény vitáját szemlélve feltűnő, hogy – a történeti alkotmányra utalás nélkül is - az egyes elvek és rendelkezések létjogosultságának alátámasztására milyen nagy számban jelentek meg a kereszténységre, illetve a keresztény értékekre történő hivatkozások.³⁹ A kereszténység ezen sajátos *ultima ratio* szerepe a történeti alkotmány fogalmának tisztázása körében is megkerülhetetlen.

A modern jog és jogtudomány mai állapotának kialakulásában az egyik döntő hatást - még korábban - az isteni természetjog kizárólagosságától történő elszakadás jelentette: az ember által alkotott pozitív jog érvényességének transzcendens (morális) igazolása profanizálódott a racionális természetjog formájában.⁴⁰

Bár a pozitív jog érvényességének transzcendens, ún. metajurisztikus (morális) elvekkel történő igazolási kényszere ezzel még nem szűnt meg, maga az igazolási probléma áthelyeződött a nem teremtett világ történetiségének dimenziójába. A történeti módszer

³⁶ Rixer Ádám: A történeti alkotmány helye mai jogunkban tanulmány

³⁷ Dr. Darák Péterrel készült riport

³⁸ Dr. Salamon Lászlóval készült riport

³⁹ Antal Attila – Novák Zoltán – Szentpéteri Nagy Richárd (szerk.): Az alkotmány arca: preambulum tanulmányok c. munkája

⁴⁰ Cs. Kiss Lajos: Bevezetés. In: Cs. Kiss Lajos – Karácsony András (szerk.): A társadalom és a jog autopoietikus felépítése. Budapest, 1994.

sürgetésével jelentős mértékben elősegítette a jogi pozitivizmus kifejlődését,” mely a metafizikum elutasításával – azaz Isten létének és szerepének elutasításával - kizárólag a konkrét, tételes jogot tekintette egyedül létező és érvényes jognak (azzal, hogy álláspontja szerint a létrejött szabályok egyetlen lehetséges mögöttes oka a történelmi körülményekben keresendő). Ebben a megközelítésben a jog fogalma a tárgyi (pozitív) értelemben használt jogra szűkül(t), melynek egyedüli eredője és így értelmezésre jogosultja az állam, illetve az állami akarat.⁴¹

Általánosságban is megállapítható, hogy az európai társadalmi fejlődésében bekövetkezett egy pont, amelyen túl már nem a teológia, hanem a jog legitimáló hatása vált dominánssá. Ez az új legitimáció pedig lassan valamifajta *pőre legalitássá* alakult, amit az emberi jogok hangsúlyosabbá válása nemhogy ellensúlyozni nem tudott, de egyenesen tovább erősített: napjainkra a *közösséggel szembeni* jogok egy részét is abszolút jogként jelenítve meg.

A jogok katalógusának és eszközrendszerének folyamatos bővülése azonban óvatlanná tette a jogalkotót és a gyakorló jogászt: a béke állandósulásával mintha az igazolási kényszerek erőzítője is megindult volna. Ennek keretében jogunkon is úrrá lett a relativizmus, a neutralizmus, illetve értékpluralizmus. A társadalmi szintű kiszámíthatóság egyik legnagyobb ellensége éppen az a társadalmi és jogi törekvés, amely valamifajta pluralizmust hirdetve száll szembe például a család intézményével vagy a mások munkájának tiszteletére vonatkozó elvárással stb. „Nem lehet a kultúrák egyenértékűségére, a multikulturalizmusra apellálva. Például a legkülönbözőbb nemi identitásokat „kulturális másságként”, a közszférát, azaz a törvényhozást érintő törekvéseikben, igénybejelentéseikben úgy tekinteni, mint amelyek társadalmilag létezőként jelenvalóságukban már legitimek is, s ekként immáron a tradicionális családdal egyenértékűek, minek következtében ugyanolyan jogvédelmet is kell, hogy élvezzenek. Ez nem csupán természetjogi képtelenség, hanem a család szociológia által is feltárt és megerősített erkölcsi szerepét is kétségbe vonja.”⁴²

Ez a relativista és nihilista felfogás a létezőt természetesen, a természetet pedig helyesnek állítja be. Mindenkinek kedvezni akaró álpluralizmus relativizál és éppen a legfontosabb jog általi garanciák (generálpreventív hatás, a jog erkölcsi mérce jellege) vesznek el ezen keresztül. Az a - bármifajta többség birtokában - döntéshozatalra jogosult, aki nem rendelkezik világos, tartós és közösségi szempontokat is beépítő alapelvei irányultsággal, hajlamos lesz az erkölcsi pluralizmust képviselve azt jogi természetűvé alakítani, s adott esetben asszisztálni a társadalmi rend leépüléséhez.

Nem véletlen tehát, hogy a jogtudomány – és az új magyar alaptörvény megalkotóinak - figyelme egyre inkább azon kérdés felé fordul, hogy hogyan is lehetséges a morális elvek – fokozottabb – behatolása a jog világába. Ennek egyik biztos jele, hogy a „hagyományos” jogpozitivizmus élharcosai is egyre másra állítják elő önálló kritériumrendszereiket, melyek révén ez az inkorporáció igazolhatóan végbemehet.⁴³

1.11. Az Alaptörvény és az Átmeneti rendelkezések viszonya

Az Alaptörvényhez kapcsolódó átmeneti rendelkezések kapcsán többekben felmerült és jogi témájú viták tárgyává vált, hogy az átmenti rendelkezésnek van-e alkotmányjogi hatálya. Az Átmeneti rendelkezések (továbbiakban: Aár.) milyen kapcsolatba állnak az Alaptörvénnyel, és ebből következően az Alkotmánybíróság felülvizsgálhatja-e.⁴⁴

⁴¹ Kecskés Pál: Természetjog. In: Natura Iuris (szerk. Szabó Miklós). Miskolc, Bíbor Kiadó, 2002.

⁴² Frivaldszky János: Klasszikus természetjog és jogfilozófia. Budapest, Szent István Társulat, 2007

⁴³ Matthew H. Kramer: Where Law and Morality Meet. Cambridge, 2008

⁴⁴ <http://ajbh.hu/allam/jelentes/201202302Ai.rtf>

Megválaszolandó kérdésként merült fel az is, hogy az Aár. hol helyezkedik el a jogforrási hierarchiában és mi a szerepe a jogrendszerben.⁴⁵

A jogalkotó a jogalkotással adott választ a felmerülő kérdésekre, eloszlatva ezzel a felmerült kételyeket. A T/6817. számú az Alaptörvény az egyes számú módosítására vonatkozó módosításai javaslatot az Országgyűlés elfogadta és ezzel az Alaptörvény első hatályos módosításával, az Átmeneti rendelkezéseket az Alaptörvény elválaszthatatlan részévé tette.

Az Ombudsman fenntartotta a 2302/2012-es indítványát⁴⁶ miszerint az Alaptörvény első módosítása nem adott választ minden olyan kérdésre, amely miatt korábban az Átmeneti rendelkezések megsemmisítését kezdeményezte. A módosítás következtében az alapjogi biztos csak a régi és az új alkotmány közötti átmenethez szükséges rendelkezéseket tartja alaptörvényi szintűnek, más szabályokat nem.

„Magyarország Alaptörvényének Átmeneti rendelkezései” – elnevezésével ellentétben – *nem csak átmeneti rendelkezéseket tartalmaz*, valamint arra is, hogy az Átmeneti rendelkezések *nem alaptörvényi szintű*, mivel ezt az Alaptörvény kifejezetten nem mondta ki. Az ombudsman álláspontja szerint nem fogadható el az az értelmezés, miszerint az Átmeneti rendelkezések felülírhatnák az Alaptörvényt, vagy kivételt tehetnének a rendelkezései alól.

Az Alaptörvény R) cikke értelmében a jogrendszernek az Alaptörvény az alapja, és nem az Átmeneti rendelkezések. Az Alaptörvény a Záró rendelkezések között szükségessé tette, hogy a parlament fogadjon el átmeneti rendelkezéseket. Ennek célja az új és a régi alkotmány közötti átmenet biztosítása, az új Alaptörvény hatályba lépésének és alkalmazásának előkészítése.

Emellett azonban az Átmeneti rendelkezések rendelkezést tartalmaznak. Ezek az alábbiak: a kommunista diktatúra vezetőinek büntethetőségéről és nyugdíjának csökkenthetőségéről. Egyedi ügyben bíróság kijelöléséről; az egyházak elismeréséről; az alkotmányjogi panasz meghatározásáról. Az Alkotmánybíróság hatásköre korlátozásának kiterjesztéséről; a kormányhivatal jogköréről. Az Alkotmánybíróság és az Európai Unió Bíróságának döntéseiből eredő fizetési kötelezettség teljesítéséről; valamint az „Alaptörvény napjáról”. Az Alkotmánybíróság ezekben a napokban is foglalkozik a kérdéssel.

⁴⁵ Csink Lóránt- Fröhlich Johanna, i.m. 140.

⁴⁶ Az Alaptörvény Átmeneti rendelkezéseinek megsemmisítésére irányuló indítvány fenntartásáról http://www.obh.hu/allam/aktualis/htm/kozlemeny20120927_2.htm

ALKOTMÁNYJOGI MEGKÖZELÍTÉS

A kifejtendő téma megértéséhez szorosan kapcsolódó alapvető fogalomismertető után rátérek Magyarország Alaptörvényének R.) cikk (3) bekezdésének értelmezésére, elemzésére, jelentőség tartalmának megismerésére, hatásának tanulmányozására. Ehhez szükséges ismét a történeti alkotmánnyal foglalkozni, de már alkotmányjogi megközelítés, illetve az Alaptörvény szempontjából.

2.1. Mit értünk tartalmilag történeti alkotmány alatt?

Amióta van állam, azóta létezik alkotmány, tehát akár a Vérszerződéstől kezdve, vagy ha az első írott törvényeket nézve; Szent István törvényei, Szent László törvényei, a Szent Korona-tan, Pragmatica Sanctio és minden azt követő törvények és szabályzatok a történeti alkotmányt képzik le.

A legtöbb jogtudós szerint nincs pontos fogalma a történeti alkotmánynak, csak körül lehet határolni. Ezt a körbehatárolást is valamilyen szinten fogalommal lehet alakítani.

Történeti alkotmánynak, nevezzük azt az alkotmányt, amely egy adott ország történelmi fejlődése során folyamatosan jön létre, létezik és alakul, úgy hogy az alkotmányt alkotó alkotmányjogi szabályokat a történelmi fejlődés folyamán megszülető, egymást felváltó, kiegészítő, módosító törvények, más alkotmányjogi jellegű jogszabályok, illetve a szokásjog szabályrendszere foglalják magukba.⁴⁷

Számunkra nem is az a kérdéses, hogy mi tartozik a történeti alkotmány körébe, hanem az, hogy:

2.2. Mit értünk történeti alkotmány vívmányai alatt?

„Meggyőződésem, hogy történeti alkotmányunk vívmányai frissítik a jelenlegi magyar jogrendszert”- vélekedett Szájer József Abloczy Bálint kérdésére.

Technikai értelemben a vívmány kifejezést az európai jogból kölcsönöztük (*acquis communautaire*), de kicsit eltérő értelemben, mert az *acquis* minden uniós szabályt, döntést, gyakorlatot magában foglal, a magyar vívmány szó viszont tartalmi alapon különböztet, válogat, kiemel.⁴⁸

Az *aquis* kiemelkedő pontot, a magyar fordításban is jól értelmezhető vívmányt jelent, ami értelemszerűen szelektál a történeti alkotmány szabályai közt. A vívmány jelentése „rávetítjük” a történeti alkotmány értékrendjét, és megnézzük mi az, ami vívmányként megtartandó erényként abból kiemelkedik.

A vívmányok frissíthetik a magyar jogrendszert, ha el tudjuk fogadni a láthatatlan alkotmány európai szintű vívmányait, akkor a történeti alkotmányunk éppen azt a szempontot erősítheti: mi már számos alkalommal Európa élvonalába kerültünk a jogok érvényesítése szempontjából.

⁴⁷ Salamon László: Az alkotmány két fajtája: a történeti és kartális alkotmány tanulmány

⁴⁸ Dr. Szájer Józseffel készült riport

Amikor a polgári jogegyenlőségről beszélünk, nem csak a francia forradalom vívmányai kell, hogy eszünkbe jussanak, hanem a tordai vallásbékétől kezdve sok minden a magyar jogfejlődésből.⁴⁹

A jogalkotó nem határozta meg taxatív, hogy mik tartoznak a vívmányok körébe. Ezen alkotmányértelmezés és kételyek eloszlatójának a feladata, nem más, mint az Alkotmánybíróságé. Ha esetleg be nem emelhető normák kerülnének a rendszerbe, az jogbizonytalanságot okozhat ugyan, de ezt szintén az Alkotmánybíróságnak kell eloszlátania.⁵⁰

Ilyen értelemben tehát olyan jogi megoldásokat – alapelveket, toposzokat, értelmezési módszereket és korlátokat, intézményi alapjellemzőket – takar, amelyek adott esetben korábban hatályban volt jogszabályokban, szokásjogban, bírói gyakorlatban öltött testet, de amelyeket ma jogi kötőerő nélküli források hordoznak, ugyanakkor amelyek a jogértelmezésben mégis irányadók. Az előbbi bonyolult összefüggéssel azt próbáltam kifejezni, hogy a „történeti alkotmányuk vívmányai” önmagukban ma már nem normák, de a hatályos normák értelmezését azokkal összhangban kell elvégezni. Reflektálni kell rájuk – el lehet térni a korábbi megoldásoktól, de legalább a másodlagos jogi diskurzusokban (azaz nem a jogszabályokban, hanem a törvényjavaslatok miniszteri indokolásaiban, a jogirodalmi leírásokban, az Alkotmánybíróság vagy a Kúria döntéseinek indokolásaiban) ki kell fejteni ennek okait.⁵¹

Az eddigiekhez eltérően vélekedik Hack Péter: A történeti alkotmánynak sem a pontos tartalmát illetően nincs szakmai konszenzus, sem annak vívmányai tekintetében nem eldönthető, hogy mit is értünk ez alatt. Azzal, hogy a jogalkotó az Alaptörvény részévé tette a jogbiztonság egyik fontos elemét, a normavilágosság követelményét sértette meg. Ez különösen annak fényében problémás, hogy az R. cikk (3) bekezdés a normatív tartalommal egyébként nem rendelkező Hitvallásból, beemeli ezt a teljesen bizonytalan fogalmat a kötelezően alkalmazandó szabályok közé. Véleményem szerint ezek a rendelkezések lényegesen gyengítik a jogbiztonságot.⁵²

A ma használható vívmányok 1990 óta alakultak ki – vélekedik **Sólyom László**. Az akkori új alkotmány inkorporálta az 1848 és 1946 közti vívmányokat is. Az Alkotmánybíróság pedig folyamatosan, „történeti alkotmányt írt”, mivel az alkotmánybírói gyakorlat is egy alkotmányos hagyomány, mely a történeti alkotmány része. Értelemszerűen nem Szent István törvényeihez vagy a Pragmatica Sanctio-hoz kell fordulnia a jogértelmezőnek, hanem ami beilleszthető még ma is a jogrendszerünkben.⁵³ (Erre hivatkoztam már korábban a jogfolytonosság problémájának témakörében is, de itt is indokolt az aktualitása miatt.)

A vívmány fogalmának értelmezése elég szubjektív, nyelvtanilag sok mindent jelenthet. Hátránya következhet a joggyakorlatban, még pedig különböző bíróságok a jövőben más-más jelentést tulajdoníthatnak neki, így ez nem egységes bírói gyakorlathoz fog vezetni. Az *Alkotmánybíróság hogyan tudja majd ezt kontrollálni, illetve esetleg ezt megakadályozni?*

⁴⁹ Ablonczy Bálint: Az alkotmány nyomában, Elektromédia Kiadó, Budapest, 2011.

⁵⁰ Dr. Darák Péterrel készült riport

⁵¹ Dr. Varga Zs. Andrással készült riport

⁵² Dr. Hack Péterrel készült riport

⁵³ Sólyom László: Alkotmány és alkotmányos kultúra Magyarországon tanulmány

2.2.1. 33/2012 (VII. 17.) AB határozat

Az Alkotmánybíróság gyakorlatából máris hivatkozható egy példa. Az Alkotmánybíróság bírói nyugdíjazásról szóló **33/2012 (VII. 17.) AB határozatában** a bírói elmozdíthatatlanságra és függetlenségre utalva hozta meg döntését: „A bírói függetlenségnek számos eleme, összetevője”, „A bírói függetlenség része az elmozdíthatatlanság, amely egyebek között azt jelenti, hogy a felső korhatár betöltése előtt a bírót akarata ellenére tisztségétől megfosztani nem lehet.”

Az Alkotmánybíróságnak a bírói elmozdíthatatlanság tekintetében a történeti alkotmánya vívmányaként való hivatkozása önmagában helyes, ugyanakkor az értelmezés és az abból levont következtetés tekintetében már átgondolást igényel. Álláspontom szerint a történeti alkotmány jelenkorban is alkalmazandó vívmányaként el lehet fogadni a bírák tekintetében az elmozdíthatatlanságuk tilalmát, de nem feltétlenül, ahogyan ezt már Deák Ferenc is szónoklatában kifejtette. A felső korhatár viszonylatában nem lehet azt mondani, hogy általában hetven vagy egyéb más év betöltése előtt a bírák elmozdíthatatlanok. Az Alkotmánybíróság sem vitatta, hogy a jogalkotói szabadság körébe tartozik a nyugdíj korhatár meghatározása, illetve annak megváltoztatása. Ezért szerintem adott időpontban a jogalkotó által meghatározott nyugdíj korhatár eléréséig való elmozdíthatatlanság esete lehet a vívmányi hivatkozás alapos. Ezzel ellenkező eset a bírói (felső) nyugdíj korhatár megváltoztatása tilalmának elvét jelentené, amik pedig értelemszerűen nem lehet történeti alkotmányi vívmány.

Vívmány szó valóban nem bevett az eddigi magyar jogban, ezért értelme, és tényleges tartalma a jogalkalmazók (és részben a jogirodalom) munkájának eredményeképpen fog kibontakozni. Ez a nyitottság persze éppen a rugalmasságot kívánja szolgálni. Egyben elvégzi azt a feladatot is, ami az új Alaptörvény egyik fő célja volt: hogy mai alkotmányos rendszerünk történelmi alapjait újraépítsük, a gazdag, ezer éves magyar alkotmányos hagyományt felélesszük, kontinuitását helyreállítsuk. Ezt a munkát az értelmező-alkalmazók végzik majd, kiemelten az Alkotmánybíróság (a bírói nyugdíjkorhatárral kapcsolatos ítéletében el is kezdte) és az Alaptörvényt közvetlenül alkalmazó bíróságok.⁵⁴

Minden jogi fogalom bizonytalan tartalmú. Bármely jogalkotási termék egyetlen értelme szélsőséges jogpozitivisták illúziója. Elkerülhetetlen, hogy különböző élethelyzeteken alapuló jogviták eldöntésében a különböző bíróságok különféle értelmet tulajdonítsanak nekik, így a „történeti alkotmányuk vívmányainak” is. A Kúria, és végső soron az AB a saját eljárásaiban tudja ezeket tisztítani, kialakítani a fogalom értelmezése során követendő elveket, esetleg a fogalom „lényeges tartalmát” is. Ez hosszú folyamat, de más út nincs.⁵⁵

A kérdésben szereplő állítás helytálló, ha a bíróságok elkezdenék alkalmazni ezt a szabályt, akkor az önkényes jogértelmezéshez vezethet, hiszen a „történeti alkotmány vívmányai” fogalom normatív tartalom nélküli deklaráció- reflektált a kérdésekre Hack Péter.⁵⁶

⁵⁴ Dr. Szájer Józseffel készült riport

⁵⁵ Dr. Varga Zs. Andrással készült riport

⁵⁶ Dr. Hack Péterrel készült riport

2.2.2. Az AB határozat által felvetett kérdések

Jogosan tehető fel a kérdés, hogy a 33/2012 (VII. 17.) Alkotmánybíróság határozat tükrében a *bírák elmozdíthatatlanságára hivatkozással, mint a történeti alkotmány vívmányaként történő értelmezésével egyetérthetünk-e?*

Illetve az Alkotmánybíróság értelmezése *nem jelent-e egyet a nyugdíjkorhatár megváltoztathatatlanságának kimondásával egyben, ami pedig nem tartozhat a vívmányok közé?*

Salamon László nem osztja az Alkotmánybíróság azon döntését, miszerint a hetven éves nyugdíjkorhatárt tekintik történeti alkotmány vívmányának. Az 1869. évi IV. bírói hatalom gyakorlásáról szóló törvény⁵⁷ óta érvényesül hazánkban a bírói függetlenség és elmozdíthatatlanság. A korhatár nem lehet vívmány. Arra az esetre nézve beszélhetünk vívmányról, ha a történeti alkotmány azon részét értjük, hogy a nyugdíjba vonulást nem csak a törvény határozhatja meg, hanem maga a bíró.

A régi szabályozás szerint hatvankettő és hetven év közt a bíró dönthetett, hogy elmegy-e nyugdíj vagy sem. Majd a hetven év betöltésekor a törvény erejénél fogva lett nyugdíjas.

Az új szabályozás szerint, csakis kizárólag a törvény erejénél fogva, hetvenedik életévet betöltött személyt kell nyugdíjazni. A hetvenedik év azért sem mérvadó, mivel az akkori kor szellemében a hetvenedik év a mai „kilencven” évnél számított. Régen a nyugdíjkorhatár meghatározása a kartális alkotmánynak nem volt része, csak a történeti alkotmánynak, mivel tételes szabály nem lehet vívmány. A történeti alkotmánynak lehet része, hiszen egy rugalmas, nem eljárási szabályokból álló normák összessége, amelyben az alkotmányozó összezsúfálja a jogalkotóval.⁵⁸

A határozat érvelése több ponton hibás, többek között a kérdésben írtak miatt is. A különvélemények közelebb állnak a helyes jogi megközelítésekhez. A „történeti alkotmányuk vívmányaira” hivatkozás során az Alkotmánybíróság – Varga Zs. András véleménye szerint – nem járt el körültekintően. Jóval árnyaltabb a tényleges helyzet.⁵⁹

Az Alkotmánybíróság döntésében megfogalmazott indokokkal tartalmilag egyetért Hack Péter, bár magát az indokolást inkább ironikusnak tartja, amelyben az Alkotmánybíróság a törvényhozás vitatható döntését (a történeti alkotmány vívmányainak beemelését az Alaptörvénybe) a jogalkalmazó ellen fordítja. Ezzel együtt – ahogyan azt azóta az Európai Bíróság is megállapította – a hetven éves nyugdíjkorhatáron alapuló történeti gyakorlat (az Alkotmánybíróság szerint a történeti alkotmány ezen vívmánya) okkal alapozta meg az ítélkező bírák azon várákozását, hogy amennyiben akarnak hetven éves korukig ítélkezhetnek.

Az Alkotmánybíróság ezzel nem mondta ki a nyugdíjkorhatár változtathatatlanságát, csak azt rögzítette, hogy erre az érintettek indokolt várákozására is tekintettel olyan módon kerülhet csak sor, hogy a jogalkotó megfelelő felkészülési időt biztosítson a változáshoz. (Ahogyan egyébként az általános nyugdíjkorhatár emelése során is teszi.)⁶⁰

⁵⁷ <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5384>

⁵⁸ Dr. Salamon Lászlóval készült riport

⁵⁹ Dr. Varga Zs. Andrásal készült riport

⁶⁰ Dr. Hack Péterrel készült riport

A **vívmány kifejezés funkcionálhat „szűrőként”,** amely utal arra, hogy nem bármelyik történeti alkotmányt lehet beemelni a jogrendszerünkbe, hanem csak azt, ami felhasználható, ma is még értelmezhető és a jogfolytonosságot előnyben részesíti.

A történeti alkotmány vívmányainak egyik legfontosabb eleme **láthatatlan alkotmány**, amely a történeti alkotmány egyetlen használható és elő része.⁶¹ A láthatatlan alkotmány nem egyéb, mint az Alkotmánynak az Alkotmánybíróság tevékenysége nyomán konkretizálódó olyan tartalma, amely egyúttal a testület jövőbeni munkájának keretét is szolgál. A láthatatlan jelleg egyértelműen az általánosan elfogadott erkölcsi, morális alapelvekre utal.⁶² A láthatatlan alkotmány tartalma pontosabban kimunkált, mint a történeti alkotmány.⁶³

2.3. Vívmányok intézményesülése

Az Alaptörvény a magánjog „anyagja” is egyben. Milyen jogterületen lehetséges a vívmányok intézményesülése?

Az Alaptörvény a magánjog „anyagja” is egyben, a jogpozitivisták megközelítésében a kérdésbe rejtett állítás igaz. Az alanyi jogok oldaláról nézve viszont árnyaltabb, az sem kizárt, hogy fordított a helyzet. A „történeti alkotmányuk vívmányai” alapvető jogok (és hozzájuk tapadó magánjogi alanyi jogosultságok) olyan lényeges tartalmát hordozzák/hordozhatják, amelyeket törvény nem korlátozhat, és amíg jogállami körülmények között beszélünk róluk, az Alaptörvény maga sem korlátozhatja. Ilyen értelemben az R cikk (3) bekezdése akár az alkotmányozás (alkotmánymódosítás) korlátja is, az alacsonyabb szintű jogalkotásnak és a jogalkalmazásnak pedig mindenképpen.⁶⁴

Nem csak a magánjogban, hanem minden jogterületen átvezetendők az Alaptörvény szabályai, illetve azok közvetlenül is alkalmazhatók-alkalmazandók. Az Alaptörvény szabályai elsőbbséget élveznek a jogszabályokkal szemben, de ezzel kapcsolatban még van ellenállás. Ez egy hosszú folyamat lesz. (Egy konkrét példa: a bírói nyugdíjkorhatárról szóló Alkotmánybíróság határozatban, a testület tévesen állította, hogy a magyar jogrendszerben ne lenne „általános öregségi nyugdíjkorhatár”, hiszen a kifejezés éppen az Alaptörvényben szerepel. A jogalkotó feladata ilyenkor nem az Alaptörvény explicit szövegének a figyelmen kívül hagyása, hanem a jogszabályi kifejezések hozzáigazítása ahhoz. A jogalkalmazó, a jogértelmező pedig az, hogy a jogszabályokat Alaptörvénnyel összehangzó értelmük szerint értelmezzék, ne azzal ellentétesen. Ebben a tekintetben bírálható az Alkotmánybíróság fenti értelmezése.)⁶⁵

Vívmányokat régebben is alkalmaztak intézményesített formában, a bírói gyakorlatban is. A történeti és írott alkotmányok kezdettől fogva deklarálták az ember alapvető jogait és szabadságait. Ezek egyrészt az állami hatalom korlátját jelentik és biztosítják az állami működés kontrollját.

Másrészt kifejezik az adott közösség társadalmi-gazdasági berendezkedését, ide tartozik többek közt a jogképeség, tulajdonhoz és örökléshez való jog deklarálása. Az Alaptörvény a közjognak és a magánjognak is ugyanúgy az „anyagja”. Ilyen értelemben az autonóm

⁶¹ Sólyom László: Az új alkotmányról tanulmány

⁶² Rixer Ádám: A történeti alkotmány lehetséges jelentéstartalmai, Jogelméleti Szemle, 2011. 3.sz

⁶³ Sólyom László alkotmánybírósági elnöki időszakához köthető a fogalom.

⁶⁴ Dr. Varga Zs. Andrásal készült riport

⁶⁵ Dr. Szájer Józseffel készült riport

viszonyok szabályozásával kapcsolatos hagyományaink részei az alkotmányos identitásunknak.⁶⁶

Magánjogi hagyományaink:

Az első magánjogi kodifikációt Magyarországon *Werbőczy István Hármaskönyve* (Tripartitum) jelentette 1514-ben. A XVIII. és a XIX. Század végén készültek átfogó javaslatok egy egységes magánjogi kódexre. Az 1928. évi Magánjogi Törvényjavaslat (Mtj.) volt az első, amelyet megjelenésétől kezdve a bírói gyakorlat szokásjogként alkalmazott. Az első és jelenleg is hatályban lévő Polgári törvénykönyv az 1959. évi IV. törvénnyel született meg. A megváltozott társadalmi-gazdasági viszonyok miatt több mint 150 alkalommal módosították. Az 1990-es évek végén indult meg egy új Polgári Törvénykönyv megalkotási folyamat. A jelenlegi Polgári törvénykönyvről szóló Törvényjavaslat célja a piacgazdaság megváltozott körülményeinek való megfelelése, és követi az egymásra építkezés elvét: figyelembe veszi az elmúlt négy évtized bírói gyakorlatát, és gazdagon merít az Mtj. Által szabályozott jogintézmények közül.

Mtj-ből meríti.: 1.) A személyhez fűződő jogok megsértéséből eredő nemvagyoni kár megtérítése. 2.) Birtokvédelem (petitórius birtokvédelem erősítése). 3.) Telekkönyv visszaállítása.

Büntetőjogi hagyományaink:

A nullum crimen sine lege elvéből adódóan a kodifikáció jóval hamarabb bekövetkezett (Csemegi kódex 1878. évi V. tv). A jelenleg hatályos Büntető Törvénykönyv, az 1978. évi IV. törvény módosításainak száma és súlya egyre jobban feszegeti a jogbiztonság határát, ezért szükségessé vált egy új kódex megalkotása. Az új kódex, 2012. évi C törvény, 2013. július 1-jén lép hatályba, amelynek indokolása utal a büntetőjogi hagyományainkra és az az alapján megszilárdult jogalkalmazói gyakorlatra. Aminek következtében az Általános rész dogmatikai alapfogalmai nem változnak, a szankciórendszert azonban felülvizsgálják.⁶⁷

Néhány fontosabb hagyomány: 1.) Szándékosság és gondatlanság. 2.) Vegyes bűnösség. 3.) Büntethetőségi akadályok.

Közjogi hagyományaink:

Szente Zoltán álláspontja szerint a Szent Korona-tanban megtestesülő történeti alkotmány, mint szokások és törvények egymásra épülő rendszere dogmatikailag nem összeegyeztethető a kartális alkotmánnyal. Nem jelenti a Szent Korona tannak az alkotmányos kultúrából való teljes kiűzését. Az Alkotmánybíróság eddig is hivatkozott a történeti alkotmány azon vívmányaira, amelyek integráns értelmezésére az adott körülmények közt lehetőség nyílt.

Többek közt a háborús bűntettek elévülését kizáró büntető törvényi rendelkezések alkotmányossági felülvizsgálatánál, amikor az Alkotmánybíróság a büntethetőség elévülésével összefüggésben utalt a Csemegi Kódexre.⁶⁸

Szent István államalapításának emlékére és a Szent Koronáról szóló, 2000.évi I. törvény alkotmányossági felülvizsgálata kapcsán, amikor az Alkotmánybíróság kimondta, hogy a Szent Korona, mint szimbólum és ábrázolás normatív része az alkotmánynak, így a közjogi jelentősége nagy.⁶⁹

⁶⁶ Darák Péter: Alkotmányos identitás tanulmány

⁶⁷ 2012. évi C. törvény általános indoklása, III. rész, Complex Kiadó, Jogtár

⁶⁸ 2/1994. (I.14.) Alkotmánybírósági határozat

⁶⁹ 26/2000. (VII.6.) Alkotmánybírósági határozat

Illetve amikor az Országgyűlés Hárszabályának megalkotása kapcsán az Alkotmánybíróság utalt az 1848. évi IV. törvénycikkre, amely kimondta az Országgyűlés jogát saját ügyrendjének megalkotására.⁷⁰

Az Alkotmánybíróság hivatkozhat, utalhat a magyar jogfejlődés és közjogtörténet sarokpontjaira, amelyek tanúsíthatják a magyar közjogi hagyományok eredetét és fejlődését. A Szent Korona-tan így erősítheti az Alkotmánybíróság által meghozott döntés érvelését, de önmagában nem legitimálhatja a döntéseket.⁷¹

2.4. Értelmezési célok a joggyakorlatban:

A kérdés fennállhat, hogy az R. cikk (3) bekezdése *legitimáló vagy kiegészítő érvként szerepelhet-e esetleg a későbbi jogalkalmazásban? Önálló ítélkezésben vagy csak jogértelmezési szinten lehet alkalmazni?*

Elsősorban véleményem szerint rögvest ki lehet zárni a legitimációs érvet, mivel önálló ítélkezésben, alig ha hiszem, illetve kizártnak tartom, hogy előfordulna. Emellett a peres felek a teljes bizonyítás elve szerint eljárva, konkrét bizonyításhoz konkrét jogszabályi keretet rendelnek az érvek alátámasztásához, és nagyon ritkán fordulhat elő, hogy alapjogi hivatkozással érvelnének. Az, hogy a peres ügyekben, a gyakorlatban megjelenjen, még évek kérdése. De teljes bizonyossággal mondhatjuk, hogy legitimációs érvként nem, csak kiegészítő érvként teljesülhet a joggyakorlatban.

Erre a tapasztalt (vagy elrontott) jogász válasza adható: attól függ. Első megközelítésben azt lehet mondani, hogy a hatályos tételes jog és annak bírói gyakorlata lehet csak a kiinduló alap. Csakhogy ezt rendszerint nagyon bonyolult összefüggés-rendszerben kell értelmezni: eleve a két (vagy három) jogrend együtthatása miatt a hazai (belső) jog mellett az EU joga (és a nemzetközi jog) is alkalmazandó joggyakorlatával és absztrakt alapelveivel együtt. Ehhez csatlakozott most a „történeti alkotmányuk vívmányai” fogalom vagy forrás-réteg. *Elsődlegesen tehát kiegészítő, hermeneutikai szabály.* Másrészt azonban *értvényességi kritériumként is megjelenhet*, és az 33/2012. (VII. 17.) Alkotmánybíróság határozata ebbe az irányba mutat.

Az önálló ítélkezés feltétlenül, elkerülhetetlenül jogértelmezést jelent. Sőt, a bírósági (alkotmánybírósági) ítélkezés részét képező jogértelmezés az egyedül autentikus és kötelező. Minden más felfogás a bírót automatának tekintené. Következésképpen az R cikk (3) bekezdése az ítélkezés részét képező jogértelmezésben kell, hogy megjelenjen, majd annak gyakorlattá válása folytán végül önmagában is döntési alapul szolgálhat.⁷²

A vívmányok intézményesülésénél a magánjogi hagyományainknál, az igazságszolgáltatás területén is vissza lehet nyúlni, de csak jogértelmezési szinten.⁷³ Az igazságszolgáltatás vívmányai közé tartoznak: magyar közigazgatási bíróság, közigazgatási mérlegelés, hatósági döntéshozatal.

⁷⁰ 688/B/2002. Alkotmánybírósági határozat

⁷¹ Szente Zoltán: A historizáló alkotmányozás problémái-a történeti alkotmány és a Szent Korona az új Alaptörvényben, Közjogi Szemle, 2011. 3.sz.

⁷² Dr. Varga Zs. Andrással készült riport

⁷³ Dr. Darák Péterrel készült riport

A közigazgatási bíróság XIX. századi nem volt egységes. Történeti megközelítés szerint két lépcsőben vált szét az igazságszolgáltatás és a közigazgatás. Már a középkori rendi monarchia korszakában, szétvált egymástól a törvényhozó hatalom és a közigazgatás, amelyet a Szent Korona-tan közjogi rendszere segített elő. E felosztás a Hans Kelsen-féle sémának felelt meg, miszerint volt törvényhozói, közigazgatási és végrehajtói hatalom, amely utóbbi magába foglalta az igazságszolgáltatást is. A közigazgatási hierarchikus irányítása alatt álló tisztviselők nem tudták teljes mértékben betartani a törvényi előírásokat, úgy mint egy a hierarchikus irányítástól mentes független személy. Ezért kiépítették a bírósági szervezetet és a jogalkalmazói feladatok egy részét is hozzá telepítették.⁷⁴ Főként a büntetőügyekben érezhető a megosztottság, a súlyosabb ügyek (bűncselekmények) a bíróságokhoz kerültek, míg az enyhébb ügyek 8szabálysértések) a közigazgatásnál maradtak.

A bírói hatalom mélyebb garanciákat rejt, ugyanakkor a közigazgatás szerepe is nélkülözhetetlen az államműködés számára. Az igazságszolgáltatás és a közigazgatás is egy jogalkalmazó szerv, amelyek közt a törvények végrehajtását meg kell osztani. Tehát ha közigazgatási hatáskörben bíróság dönt, az a hatalmi ágak megosztását nem sérti.

A történeti alkotmány részét képező 1896. évi XXVI. törvényben, az 1907-es, 1925-ös, az 1929-es alkotmánynovella és az 1991. évi XXVI. törvény kiterjesztése (közigazgatási pert a Polgári Perrendtartás keretei közt helyezték el) szabályozta a közigazgatási bíráskodás hatáskörét és a közigazgatási határozat meghozatalának lehetőségeiről. Jelenleg a Pp 339§ (2) bekezdése⁷⁵ szerint a bíróság megváltoztathatja a közigazgatási határozatot.

A történeti alkotmány vívmányira való hivatkozás *jogértelmezési segédelv*, nem helyettesíti a tételes szabályokat, hanem azok értelmezését segíti a történeti alkotmány fényében. Több mint hatvan éves szünet után ennél erősebben nem tudtuk visszahozni az eredeti történelmi alkotmányt a jogbizonytalanság jelentős kockázata nélkül. Az Alaptörvény minden alkalmazása során használható-használandó kiemelt jogértelmezési elvként, de nem tételes jogként.⁷⁶

Az eddigi álláspontoktól eltérő nézőpont szerint, a jogalkalmazó előtt két lehetséges út áll a jogalkotó által teremtett jogbizonytalanság felszámolására, az *egyik*, ha megpróbálja *maga pótolni a jogalkotó mulasztását és vagy az egyes ítéletekben, vagy elvi döntésekben megpróbálja értelmezni, vagy tartalommal megtölteni* az Alaptörvény rendelkezéseit. Erre az Alkotmánybíróság már tett is kísérletet a 33/2012. (VII. 17.) Alkotmánybíróság határozatban. Ezzel a megoldással az a probléma, hogy a jogbiztonság erősítése helyett további, még nagyobb jogbizonytalanságot teremthet.

A *másik* lehetősége, ami a jogalkalmazó előtt nyitva áll, az a *kérdéses rendelkezés figyelmen kívül hagyása*. Hack Péter megítélése szerint az erősen jogpozitivistá hagyományokat követő jogalkalmazói kar inkább hajlik majd erre a megoldásra.⁷⁷

⁷⁴ Varga Zs. András- Fröhlich Johanna: Közérdekvédelem, A közigazgatási bíráskodás múltja és jövője, PPKE-JÁK-KIM, Budapest, 2011.

⁷⁵ 1952.évi III. törvény a polgári perrendtartásról

⁷⁶ Dr. Szájer Józseffel készült riport

⁷⁷ Dr. Hack Péterrel készült riport

2.4.1. Az Alaptörvény 28. cikkének és az R. cikk (3) bekezdésének értelmezése:

Az igazságszolgáltatás jogalkalmazói feladata teljesítése kapcsán az **Alaptörvény 28. cikkében** a következőket határozza meg: „A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik.”

Az Alaptörvény 28. cikke által kijelöli, a jogszabályok értelmezése szintjét és elveit. Az Alaptörvény R.) cikk (3) bekezdése értelmében az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti Hitvallással és történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni. Végző soron tehát a bíróságok jogalkalmazó tevékenységük során komplex jogértelmezésre kötelezettek. Ez óriási szemlélet módbeli változtatást igényel a bíraktól.

Az értelmezési útmutatás címzettje a cikk szerint a bíróság, a gyakorlatban azonban a megjelölt módszer minden jogalkalmazóra (közigazgatásra, hatóságokra) kiterjed. Ha a közigazgatás döntéseit bíróságok vizsgálják felül (28. cikkben megfogalmazottak alapján), akkor hatályon kívül fogják helyezni azokat a hatósági döntéseket, amelyek figyelmen kívül hagyták a jogszabály alaptörvény konform (valódi alkotmányjogi panasz bevezetése) vagy teleologikus (jogszabály objektív célját kell feltárni, de nem nyújt egyértelmű eligazítás minden kérdésben) értelmét.

A jogorvoslat rendszerén keresztül az értelmezési útmutatás a közigazgatásra is áttérjed. A 28. cikk egyik része egyenesen következik az Alkotmánybíróság hatáskörének változásaiból, második része pedig az alkotmánybíráskodásban elfogadott értelmezési mód alkalmazására hív fel. A rendes bíráskodás során a teleologikus értelmezés kisebb szerepet kapott, de a legfőbb újítás, hogy előtérbe helyezi a teleologikus és az alkotmány konform értelmezéseket más értelmezési módokkal szemben.

Értelmezési problémának számíthat, hogy e kettő értelmezési módot „egyszerre” kell alkalmazni, miközben nem feltétlenül vezetne mindkét mód azonos eredményre. A következő paradoxon helyzetet, hogy a 28. cikk szerint elsősorban a teleologikus értelmezést kell figyelembe venni. Ez azt jelenti, hogy a nyelvtani értelmezést megelőzi az objektív teleologikus értelmezés. Kiindulópontként ennek ellenére is a nyelvtani-logikai értelmezés szolgál, amely megkerülhetetlen, következtében az objektív teleologikus értelmezés mégsem előzheti meg.⁷⁸

Az értelmezés elsődlegesen nem a jogalkotó, hanem a jogalkalmazó tevékenysége. A jogalkalmazónak viszont a tételes jogon kell alapulnia, ezért fontos körülmény, hogy az egyes jogszabályok milyen útmutatást adnak saját maguk értelmezésére. A jogalkotó által meghatározott értelmezési módszer nem helyettesíti a jogalkalmazói értelmezést. Az alkotmányozó hatalom azon szándéka, hogy az alkotmányba integrált értelmezési szabállyal kísérelje meg befolyásolni a joggyakorlatot, korlátozott. Az alkotmány értelmezésekor nem zárható ki sem az értelmező szubjektuma, sem az értelmezésekor fennálló politikai, társadalmi vagy egyéb, az ügy szempontjából releváns körülmény.

Végző soron éppen az értelmezés természetéből fakadó azon tulajdonság képezi e szabály korlátját, hogy maga az értelmezést előíró rendelkezés is értelmezésre szorul. Az alkotmány értelmezésre az alkotmányozó hatása addig terjedhet, hogy alkalmazható rendelkezéseket

⁷⁸ Csink Lóránt -Fröhlich Johanna, i.m. 135.

állapít meg az értelmező részére, vagyis olyan rendelkezéseket, amelyeket legalábbis nem lehetetlen az Alaptörvény fogalmi rendszerén belül alkalmazni.⁷⁹

2.5. Nemzeti Hitvallás és a Szent Korona

Alaptörvény R. cikk (3) bekezdése: „*a benne foglalt Nemzeti hitvallással... összhangban kell értelmezni.*”

A Szent Korona tana a történeti alkotmány szerves és igen fontos része, melyet az első fejezetben elemeztem ki részletesebben.

A Szent korona tana nagy jelentőséggel bír, de ennek ellenére nem emelték be az Alaptörvényünkbe, hiszen ma már számos ponton alkalmazhatatlan lenne, gondolok itt a „Szent Korona országaira”. Ebből következik, hogy a történeti alkotmány egyes elemei mai jogrendszerre nézve elavultak. Éppen ezért csak a vívmányok épültek bele az Alaptörvénybe, illetve a jogértelmezést segítik.

A Nemzeti Hitvallásban megfogalmazott öndefiníció a szokásosnál jóval terjedelmesebb. Ez nem egy hagyományos preambulum, amely rögzíti ki, milyen célból, milyen körülmények közt és felhatalmazással alkotmányoz. A cél az volt, hogy az Alaptörvény preambuluma a nemzeti identitás megfogalmazásának részévé váljon. A Nemzeti Hitvallás önmagába is megállja a helyét, mint dokumentum, illetve az R cikk (3) bekezdésében is utal rá, hogy ettől függetlenül az Alaptörvény szerves része is, ezért sem hívjuk preambulumnak.

A megjelenő értéket állam és polgár közti viszonyban, nem pedig a politikai ideológia keretében kell értelmezni. Mivel olyan értékeket és hivatkozásokat tartalmaz, amelyek mindenki számára elfogadhatóak.⁸⁰

A történeti alkotmány és Szent Korona-tan alapjainak ismerete szükséges, hogy fel tudják tárni, hogy milyen támpontokat ad önmaga értelmezésére az Alaptörvény, illetve melyek azok a történeti alkotmány lehetséges jelentéstartalmai, amelyek alapján az Alaptörvény értelmezéséhez adhat segítséget.

A jogértelmezés lehetőségeit, tartalmát kereső jogtudósok mellett, megismerhetők azonban van olyan vélemények is, amelyek nem fogadják el alkotmányértelmezési elvként a történeti alkotmány vívmányait, ezen belül a Szent Korona-tant. Szenté Zoltán egyik tanulmányában egyértelműen amellet érvelt, hogy a történeti alkotmány „vívmányai”, különös tekintettel a Szent Korona-tanra, nem egyeztethetők össze a modern alkotmányosság követelményeivel. E hagyományok feléléstése, illetve összekötése a jelenlegi magyar alkotmányos rend alapelveivel csak a Szent Korona-eszme, illetve a történeti alkotmány valóságos tartalmának figyelmen kívül hagyásával, illetve a magyar közjogi tradíciók részleges meghamisításával lehetséges. Kifejtette azt is, hogy a legvalószínűbb forgatókönyv az, hogy a tényleges alkotmány – pontosabban alaptörvény – értelmezés lényegében nem fog tudomást venni a Nemzeti hitvallásnak a történeti alkotmány vívmányaira, és a Szent Koronára vonatkozó kinyilatkoztatásáról, vagy legfeljebb – a látszat kedvéért, fenntartandó, a jogalkotói racionalitás látszatát, amelyből következően egyetlen alaptörvényi rendelkezést sem lehet

⁷⁹ Fröhlich Johanna: Önértelmezési kérdések az új Alaptörvényben, Magyar Közigazgatás, 2011

⁸⁰ Ablonczy Bálint, i.m.

funkciótlannak, vagy értelmetlennek tekinteni – néhány általános, deklaratív utalást helyez el egyes határozataiban.⁸¹

2.6. Magyarország alkotmánya kartális?

Az R. cikk (3) bekezdés által felvetődhet, hogy Magyarországnak nincs kartális írott Alkotmánya? Vagy ez ettől függetlenül is kartális Alkotmány marad?

Felmerülhet az a tény, hogy Magyarországnak így nincs kartális alkotmánya, hisz a történeti alkotmány vívmányai szerint kell értelmezni. Erről szó sincsen! Magyarországnak ettől függetlenül kartális alkotmánya van, amely magán hordozza a történeti alkotmány egyes jellemzőit. Mint már fentebb említettem az 1949. évi XX. törvényünk előtt csak történeti alkotmányunk volt.

A történeti alkotmány nem merev, könnyen módosítható. Az Alaptörvényünk a jogforrási hierarchia csúcsán helyezkedik el és legrugalmasabb alkotmányok közé tartozik, mivel a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmada fogadhatja el az alkotmánymódosító indítványt.⁸² A rugalmas alkotmány elfogadásával elérhetjük, hogy a jövőben erősebb eszközökkel tudjuk a problémákat megoldani, mint például ne adósodhasson el ismét ilyen mértékben vagy ne eshessen szét az állam.

Ez már messzebb megy az alkotmány kérdésén: a magyar társadalom alapvető kérdéseket nem döntött el például a szabadságjogok, állampolgár és állam viszonyának kérdéseiben. E témában az elmúlt húsz évben, gyakran feloldhatatlan ideológiai vitákba torkollott. Az Alaptörvény elfogadása nem egy folyamat lezárása, hanem számos alapkérdés megvitatásának kiindulópontja.⁸³

Az új Alaptörvény egy szerződés, amelyben a magyar emberek életének minden egyes pontjaira kiterjed, és amelyben a magyar emberek szerződnek a közös ügyeiket irányító rendszerek és intézmények megbízására egymás közti közösségi viszonyaik rendezésére.⁸⁴ Az alkotmányt visszahelyezték társadalmi funkciójába, az ország legfontosabb dokumentumának szerepébe.

A történeti alkotmánnyal kapcsolatos idegenkedés egyik forrása, hogy ez a hagyomány nem csak a jogi gyakorlatból, hanem a jogfelfogásból is kiveszett, aminek ideológiai oka van. A kommunista és a túlhajtott liberális rendszer a múlt teljes eltörlését tűzte ki céljául. Ekkor jöttek elő a történeti alkotmánnyal kapcsolatban a feudalizmust, az avított múltat emlegető vádak, így erre hivatkozva akarták ezt lecserélni az emberi viszonyokból leszűrt tapasztalatokat a pozitívista jogfelfogásra. A társadalom ennél bonyolultabb. Az új alkotmánnyal éppen a pozitívista szemléletmódból való kilépés volt a cél, amiből az elmúlt húsz évben az Alkotmánybíróság is többször kilépett. Mellyel olyan élő hagyományt teremtett újjá, amire lehet építeni.⁸⁵

A magyar jogrendszer tetején egy egységes írott jogi dokumentum, az Alaptörvény áll. A jogszabályok a hierarchikus rendben alatta vannak, és azzal összhangban kell lenniük. A

⁸¹ Szente Zoltán: A historizáló alkotmányozás problémái - a történeti alkotmány és a Szent Korona az új Alaptörvényben, Közjogi Szemle, 2011. 3.sz.

⁸² Dr. Móré Sándorral készült riport

⁸³ www.szajerjosef.blog.hu

⁸⁴ www.szajerjosef.blog.hu

⁸⁵ Szájer József: Hagyomány és történeti alkotmány tanulmány

történeti alkotmányra hivatkozás az Alaptörvény által kiemelt jogértelmezési segédelv. Az Alaptörvény formális értelemben megfelel a modern demokratikus európai kartális alkotmányok kritériumainak, azonban a magyar jogirodalmi hagyományban az alkotmány szó foglalt, azt csak bitorolta az 1949. évi XX. törvény. Ennek az újraélesztett alkotmányfogalomnak szélesebb értelmében az alkotmány magában foglalja az Alaptörvényt, de egyben nem sajátítja ki az alkotmány szót. Az Alkotmánybíróság nevének megtartása nem tévedés, hanem tudatos alkotmányozói törekvés volt, mert az Alkotmánybíróság mostantól nem csak az Alaptörvényt, hanem annak explicit felhatalmazása alapján az alkotmányt, pontosabban a történeti alkotmány vívmányait is értelmezi. (Ahogy egyébként ezt minden az Alaptörvényt alkalmazó szerv is teszi.)⁸⁶

Az Alaptörvény elnevezés azt sugallja, hogy a kartális alkotmány, csak része a magyar Alkotmánynak, amelynek ennek megfelelően a történeti alkotmány az alapja.⁸⁷

Az Alaptörvény önmagában kartális alkotmány lenne. Az R cikk (3) bekezdés viszont belehelyezi (belekapcsolja, beleágyazza) a történeti alkotmányba. Ez egészen új jogi jelenség. Voltak olyan elképzelések, hogy a történeti alkotmányt kellene hatályba léptetni, ami képtelenség, 50-60 esztendő nem lehet kitörölni a (jog) történetből. Volt olyan elképzelés, hogy az új alkotmány legyen tisztán kartális alkotmányozói „termék”, ennek viszont a feltételi nem álltak fenn maradéktalanul, valamit kezdeni kellett a jogfolytonossággal.

Az Országgyűlés által végül választott megoldás azért nagyszerű, mert felülemelkedik a vagy-vagy megoldáson: a történeti alkotmány mögöttes hermeneutikai „feltámasztásával” alapot és háttérrel ad a tételes jog csúcsára helyezett Alaptörvényben. Ha modellezni akarjuk, olyan, mint egy homokóra: alul van a tételes jog, annak csúcsán (a homokóra dereka) az Alaptörvény, felül pedig a történeti alkotmány, amely az Alaptörvényen keresztül épül be (újra) a tételes jogba. Kétségtelen persze, hogy az így felfogott történeti alkotmánynak része az elmúlt huszonkét év jogfejlődése, így az ideiglenes Alkotmány és annak vívmányai is.⁸⁸

2.7. Záró gondolatok

Az alkotmányozó jogalkotó mindig a lehető legjobbra törekszik annak érdekében, hogy olyan újat alkosson, amely kiküszöböli a hibákat, illetve valamilyen megoldást tartalmaz a gyakorlati alkalmazásban előzőleg tapasztalt nehézségekre, kitöltve az esetleges hézagokat is.

A 2010-es parlamenti választásokat követően megkezdődött a közjogi rendszer átalakítása, amelynek egyik eleme Magyarország Alaptörvényének megalkotása volt. Ez a lépcsőfok nem az első és nem is az utolsó – de kétségtelenül a legszembetűnőbb.⁸⁹ A jogalkotónak az új Alaptörvénybe foglalt R. cikk (3) bekezdésével az volt a célja, hogy Magyarország alkotmányos alapkartájában rögzítetten lehetővé váljon a jogértelmezés előbbre vitele egy új, modern európai jogi módszerrel, mely egyúttal európai jogi hagyományainkat is közvetlenül felhasználja.

Számos jogtudós és gyakorló jogász is úgy vélekedik, hogy az Alaptörvény R. cikk (3) bekezdésében foglaltak esetleg egy visszalépést jelenthetnek a jogfolytonosság és jogbiztonság területén. Valóban igen új és szokatlan egy ország kartális alkotmányába

⁸⁶ Dr. Szájer Józseffel készült riport

⁸⁷ Dr. Hack Péterrel készült riport

⁸⁸ Dr. Varga Zs. Andrással készült riport

⁸⁹ Csink Lóránt-Frölich Johanna: Egy alkotmány margójára 9. o.

beemelni a történeti alkotmány vívmányaira történő hivatkozást. Ahogyan a munkámban is kifejtettem, hogy az utalás e fogalom alatt nem az egész történeti alkotmányt értjük, hanem csak a vívmányokat. A vívmány kifejezés pedig egyfajta szűrőt állít fel a történeti alkotmány vonatkozásában. Ez egy olyan szűrő, amely biztosítja, hogy csak a jó, pozitív, előre vivő/haladó és a demokratikus mai követelményeknek legalább elemi szintű jogintézmények jelenhessenek meg jogrendszerünk „elő” eszközeiként.

Az Alaptörvény R.) cikk (3) bekezdése megosztja a jogtudósok elképzeléseit mind az értelmezést, mind a jövőbeni gyakorlati alkalmazás létjogosultságát, illetve mikéntjét illetően. Oka lehet ennek az, hogy a jogalkotó még példálózva sem határozta meg a körvonalakat, nem fogalmazta meg a vívmányok körét, terjedelmét. Ezenlőre nem lehet látni pontosan, hogy hogyan alakul majd az értelmezés a jövőt illetően a gyakorlatban, melyek lehetnek majd a hátrányok, előnyök. Az Alkotmánybíróság által kialakított gyakorlat, a meghozott határozatok sokasága után alakulhat ki egy viszonylagosan körbehatárolt meghatározása, tartalma a vívmányok körének. Emellett a bíróságok jogalkalmazói tevékenységében is megjelenhet a vívmányokra támaszkodás és azok ily módon is megtelhetnek tartalommal. Ám - amint erre munkámban is utalok - ez csak egy alapvető bírósági jogalkalmazói szemléletváltás esetén valósulhatna csak meg.

Ez ideig (a dolgozat lezárásáig) – az R. cikk (3) bekezdésében foglaltakra történő utalással – még csak egyetlen Alkotmánybírósági határozat született, a bírói nyugdíjazásról szóló 33/2012-es, amelyben kifejtettek is további értelmezés, gondolkodás tárgyát képezhetik.

Véleményem szerint a jogalkotó által bevezetett egy ilyen eddigi jogalkotástól idegen nagy jelentőségű az eddigi jogalkotástól merőben szokatlan és idegen jogintézményt, mint „történeti alkotmány vívmányai”-t, érdemes a jogalkalmazás körében kiegészítő jelleggel alkalmazni, tartalommal megtölteni és kialakítani a gyakorlatban, hogy mely intézményt, normát és szokást érthetünk ezalatt, amely vívmányi mivolta által segítheti a jogalkalmazást. A mai jogrendszerünkbe beemelhető vívmányok előbbre vihetik, modernizálhatják, így magasabb színvonalra emelhetik a jogalkalmazást. A lehetőség adott, a jogalkalmazónak csak élnie kell vele. Valószínűsítem, hogy a későbbi években esetlegesen kialakuló pozitív példák alapján joggyakorlat ki fogja aknázni ezt a lehetőséget, addig azonban csak elméleti szintű fejtegetések széles tárházát jelenti a téma elemzése.

„Az alkotmányjogász feladata, hogy a jogszabályok és az alkotmányos valóság között egyensúlyt hozzon létre, oly módon, hogy a szabály és a valóság között létező dialektikus konfliktust a kreatív alkotmányértelmezés módszerével mindaddig megpróbálja feloldani, amíg sem a valóság a jog sérelmét, sem a jog a valóság meghamisítását nem vonja maga után.”⁹⁰

⁹⁰ Csink Lóránt-Fröhlich Johanna: Egy alkotmány margójára 9. o.

Irodalomjegyzék

- Ablonczy Bálint: Az alkotmány nyomában, Elektromédia Kiadó, Budapest, 2011.
- Antal Attila – Novák Zoltán – Szentpéteri Nagy Richárd (szerk.): Az alkotmány arca: preambulum tanulmányok c. munkája
- Badura Péter: Staatsrecht. Systematische Erläuterung des Grundgesetzes. 4. Kiadás, München, 2010.
- Brogyova András: Az alkotmánybíráskodás elmélete. Budapest, 1994, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, MTA Állam és Jogtudományi Intézete.
- Cs. Kiss Lajos: Bevezetés. In: Cs. Kiss Lajos – Karácsony András (szerk.): A társadalom és a jog autopoietikus felépítése. Budapest, 1994.
- Csík Lóránt - Fröhlich Johanna: Egy alkotmány margójára, Alkotmányelméleti és értelmezési kérdések az Alaptörvényről, Gondolat Kiadó, Budapest, 2012.
- Eckhart Ferenc: Jog-és alkotmánytörténet, In: A magyar történetírás új útjai. Budapest, 1931.
- Eckhart Ferenc: A szentkorona-eszme története. MTA, Budapest, 1941.
- Egyed István: Az ezeréves magyar alkotmány, Légrády Testvérek, Szeged, 1931
- Erdélyi László: Az ezeréves magyar alkotmány. M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem, Szeged, 1931.
- Frivaldszky János: Klasszikus természetjog és jogfilozófia. Budapest, Szent István Társulat, 2007
- Fröhlich Johanna: Önértelmezési kérdések az új Alaptörvényben, Magyar Közigazgatás, 2011.
- Kecskés Pál: Természetjog. In: Natura Iuris (szerk. Szabó Miklós). Miskolc, Bíbor Kiadó, 2002.
- Kocsis István: A Szent Korona tana, Püski Kiadó, 1995.
- Lányi András: Az írástudók áru (vá vá)lása, Budapest, Magvető, 1988.
- Jakab András (szerk.): Az Alkotmány kommentárja. 1. 2. kiadás. Századvég, Budapest, 2009.
- Matthew H. Kramer: Where Law and Morality Meet. Cambridge, 2008
- Mezey Barna: Magyar alkotmánytörténet, Osiris Kiadó, 1995.
- Rixer Ádám: A történeti alkotmány helye mai jogunkban
- Salamon László: Az alkotmány két fajtája: a történeti és a kartális alkotmány tanulmány
- Sólyom László: Alkotmány és alkotmányos kultúra Magyarországon
- Szájer József: Hagyomány és történeti alkotmány tanulmány
- Szente Zoltán: A historizáló alkotmányozás problémái-a történeti alkotmány és a Szent Korona az új Alaptörvényben, Közgazd. Szemle, 2011. 3.sz.
- Takács Albert: A jogértelmezés alapjai és korlátai, Jogtudományi Közlöny, 1993.
- Thomas Paine: Rights of man (1791/1792) idézi: Dreier Horst: Gilt das Grundgesetz ewig? Fünf Kapitel zum modernen Verfassungsstaat, München, 2009.
- Varga Norbert: Ideiglenesség és jogfolytonosság. Történeti jogintézmények szerepe a magyar alkotmányozásban. DIEIP 2011/2. sz
- Varga Zs. András- Fröhlich Johanna: Közérdekvédelem. A közigazgatási bíráskodás múltja és jövője, PPKE-JÁK-KIM, Budapest, 2011.
- Zétényi Zsolt: A történeti alkotmány, Magyarország ősi alkotmánya, Magyarországi Kulturális Egyesület, Budapest, 2010.
- Zétényi Zsolt: A társadalmi szerződés alkotmányos alapjai. In: Társadalmi szerződés. Püski Kiadó, Budapest, 2009.

Jogszabályi háttéranyag:

Magyarország Alaptörvénye. MAGYAR KÖZLÖNY
1952.évi III. törvény a polgári perrendtartásról
2/1994. (I.14.) Alkotmánybírósági határozat
2012. évi C. törvény általános indoklása, III. rész, Complex Kiadó, Jogtár
26/2000. (VII.6.) Alkotmánybírósági határozat
688/B/2002. Alkotmánybírósági határozat

Online irodalom:

<http://ajbh.hu/allam/jelentes/201202302Ai.rtf>
http://www.obh.hu/allam/aktualis/htm/kozlemeny20120927_2.htm
<http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5384>
www.szajerjosef.blog.hu
<http://www.jak.ppke.hu/tanszek/alkotm/letolt/azalk2.pdf>

Tartalomjegyzék

Előszó	2
Jogtörténeti megközelítés	
1. Alapfogalmak	
1.1. Alkotmány fogalma	5
1.2. A kartális és a történeti alkotmány közti különbségek	6
1.3. Történeti Alkotmány és a Szent Korona-tan viszonya	7
1.4. Alkotmányosság fogalma	9
1.5. Az alkotmány funkciói	9
1.6. Alkotmány-Alaptörvény egymáshoz való viszonya	10
1.7. Alkotmánymódosítás	11
1.8. Alkotmányértelmezés	11
1.9. Jogfolytonosság problémája az Alaptörvény értelmében	12
1.10. Az Alaptörvény egy „természetjogiasuló Alaptörvény”?	14
1.11. Az Alaptörvény és az Átmeneti rendelkezések viszonya	15
Alkotmányjogi megközelítés	
2.1. Mit értünk tartalmilag történeti alkotmány alatt?	17
2.2. Mit értünk történeti alkotmány vívmányai alatt?	17
2.2.1. 33/2012. (VII.17.) AB határozat	19
2.2.2. Az AB határozat által felvetett kérdések	20
2.3. Vívmányok intézményesülése	21
Magánjogi hagyományaink	22
Büntetőjogi hagyományaink	22
Közjogi hagyományaink	22
2.4. Értelmezési célok a joggyakorlatban	23
2.4.1. Az Alaptörvény 28. cikkének és az R. cikk (3) bekezdésének értelmezése	25
2.5. Nemzeti Hitvallás és a Szent Korona	26
2.6. Magyarország alkotmánya kartális?	27
2.7. Záró gondolatok	28
Irodalomjegyzék	30